

NORSKE NÆRINGSDRIVENDES ADGANG TIL Å PANTSETTE DRIFTSTILBEHØR OG VARELAGER,
SAMMELIGNET MED NÆRINGSDRIVENDE I DE ANDRE NORDISKE LAND.

Studentnummer 53902.

14749 ord.

INNHold:

1. Innledning.
2. Tingsinnbegrep.
3. Driftstilbehør og varelager.
 - 3.1 Norge.
 - 3.2 Sverige.
 - 3.3 Finland.
 - 3.4 Danmark.
 - 3.5 Island.
4. Kort historikk.
 - 4.1 Norge.
 - 4.2 Sverige.
 - 4.3 Finland.
 - 4.4 Danmark.
 - 4.5 Island.
5. Hvem kan underpantsette driftstilbehør og varelager.
 - 5.1 Norge.
 - 5.2 Sverige.
 - 5.3 Finland.
 - 5.4 Danmark.
 - 5.5 Island.
6. Andre vilkår som kan begrense pantsettelsesadgangen.
7. Objektet for driftstilbehør- og varelagerpant.
 - 7.1 Norge.
 - 7.1.1 Driftstilbehør.
 - 7.1.2 varelager.
 - 7.2 Sverige.
 - 7.3 Finland
 - 7.4 Danmark.
 - 7.5 Island.
8. Vilkår som begrenser panteobjektet.
 - 8.1. Norge.
 - 8.2 Sverige
 - 8.3 Kort om Finland, Danmark og Island.
9. Særlige former for underpant i driftstilbehør og varelager.
 - 9.1 Pant i motorvogner, anleggsmaskiner og jernbanemateriell.
 - 9.2 Pant i redskaper, besetning, avling mv. i landbruksnæring.
 - 9.3 Pant i fiskeredskaper.
10. Avgrensning mot andre panteobjekt.

11. Dekningsadgangen ved konkurs.

12. Avslutning.

1. INNLEDNING.

Panteloven gir norske næringsdrivende nødvendig hjemmel jf. § 1-2(2), til å underpantsette driftstilbehør og varelager.¹ Gjennom lovgivning er næringsdrivende i Sverige, Finland, Danmark og på Island gitt en tilsvarende mulighet.

Utviklingen i samfunnet utover 1900-tallet skapte et økende behov for tilførsel av kapital til alle typer næringsvirksomhet. Bedrifter hadde behov for store og dyre maskiner, landbruket ble mekanisert, transportsektoren ble endret og handelsnæringen var i stadig utvikling. Det er ikke lengre bare fast eiendom som representerer en stor verdi, men også løst produksjonsutstyr.²

Den rettspolitiske begrunnelsen for avtalepant er at den virker kredittskapende.³ I Rådsegn 8 ble utviklingen av panteretten gjennomgått, og det fremsto som klart at det var behov for reformer.⁴ Det hadde etter hvert kommet til regler om forskjellige typer underpant for næringsdrivende. Disse var spredd rundt i lovgivningen, eller ikke lovfestet. Videre var det stor forskjell på hvilke typer næring som lovlig kunne underpantsette sine kapitalgjenstander. Ved panteloven av 1980 fikk alle næringsdrivende i Norge en alminnelig adgang til å underpantsette driftstilbehør og varelager.

Både i Sverige, Finland, Danmark og på Island har også pantelovgivningen og tilstøtende lovgivning vært igjennom flere reformer. Reglene rundt foretak sin adgang til pantsettelse er stort sett bygd opp veldig forskjellig. Felles for alle de nordiske land er at driftstilbehør og varelager må pantsettes samlet, som et såkalt tingsinnbegrep.

Viktige spørsmål rundt adgangen til å pantsette er hvordan gjenstandene kan pantsettes, hva som kan pantsettes og hvem som kan pantsette. I den videre fremstillingen skal jeg først gå igjennom spørsmålet om hvordan gjenstandene kan pantsettes. Dette blir samtidig en gjennomgang av hensynene bak muligheten til å pantsette løsøre som tingsinnbegrep.

Hva som kan pantsettes som tingsinnbegrep, er driftstilbehør og varelager. Det neste jeg gjør i fremstillingen er å se på noen hovedtrekk som kjennetegner driftstilbehør og varelager. Dette viser også skillet mellom de to panteobjektene. Jeg vil samtidig se på hvordan de andre nordiske landene har bygget opp reglene om pant i driftstilbehør og varelager, og om det tilsvarer måten dette er gjennomført på i den norske panteloven.

¹ Lov nr.2/1980, Panteloven.

² Rådsegn 8 frå Sivilloutvalget. Om pant (Bergen 1970) s. 26-27.

³ Jens Edvin A. Skoghøy. Panterett, 2. utg. 2008 s. 26.

⁴ Rådsegn 8.

Hvem som kan pantsette driftstilbehør og varelager er i utgangspunktet næringsdrivende. Jeg skal videre se på hvordan begrepet næringsdrivende er definert i det enkelte lands lovgivning, og hvem som faller inn under begrepet.

Den faktiske adgangen til å pantsette driftstilbehør og varelager er avhengig av at flere vilkår er oppfylt. I tillegg til spørsmålet om hvilke næringsdrivende som kan pantsette, er det mange vilkår som kan medføre en begrensning i pantsettelsesadgangen. Hvem skal ha adgang til å stille kapital til rådighet, og til å ta pant i gjenstandene? Skal det stilles vilkår for hva kapitalen skal anvendes til? For eksempel slik at den næringsdrivende bare kan ta opp lån med sikkerhet i driftstilbehør og varelager hvis lånet anvendes til innkjøp av slikt løsøre? Hva kan være objekter i et varelager eller driftstilbehør, og hvordan skal panteobjektene avgrenses?

Tilgangen på rimelig kreditt er det viktigste hensynet bak adgangen til å pantsette. Er det mulig å ta pant i et formuesgode, blir risikoen ved å låne ut kapital mye lavere. Dette fordi formuesgodet kan brukes til å dekke inn eventuelle tap. Herunder faller spørsmålet om hvor stor del av pantet sin verdi som kan brukes til å dekke eventuelle krav, og hvilke andre krav det er å ta hensyn til før en pantøver kan få dekket sitt eget.

Det jeg videre gjør i fremstillingen er å gå igjennom disse vilkår i det enkelte land sin lovgivning. Først blir det et kort historisk tilbakeblikk, for å vise litt av bakgrunnen for den formen pantelovgivningen har fått. Jeg vil se på hvert av de nordiske land under det enkelte punkt i fremstillingen, slik at det blir tydeligere å se likheter og forskjeller.

Avslutningsvis vil jeg kort sammenligne lovgivningen i de nordiske landene, ved hjelp av bakenforliggende hensyn.

1. TINGSINNBEGREP.

Etter norsk lovgivning er utgangspunktet at avtalt pant i løsøre bare kan få rettsvern ved overlevering, se panteloven § 3-1 jf. § 3-2. Unntak fra dette må være fastsatt i lov. Et unntak er at løsøre kan underpantsettes samlet som driftstilbehør etter §§ 3-4 til 3-10, eller som varelager etter § 3-11.

Løsøre kan også underpantsettes etter § 3-3 første ledd. I følge denne hjemmelen kan løsøre som kan registreres i «realregister» underpantsettes. «Realregister» defineres i § 1-1 4. ledd. Denne hjemmelen viser at både skip, skip under bygging og luftfartøy kan realregistreres. I tillegg kan løsøre underpantsettes etter reglene om salgspant i § 3-14.

- Videre sier § 3-4 femte ledd og § 3-11 tredje ledd at driftstilbehøret og varelageret må pantsettes i sin «helhet», slik det er til «enhver tid». I dette ligger at nye gjenstander som blir produsert eller anskaffet slik at de blir en del av driftstilbehøret eller varelageret, også automatisk blir en del av driftstilbehørspantet eller varelagerpantet. Betegnelsen på dette er et tingsinnbegrep.

Når gjenstander blir ervervet, blir de en del av panteretten på det tidspunkt avhender sin hevings- eller stansingsrett er avskåret etter reglene i kjøpsloven, og pantsetter har fått rettsvern for sitt erverv.⁵

Skal driftstilbehør avhendes eller skiftes ut, kan dette gjennomføres «så langt dette er samsvar med forsvarlig drift og ikke vesentlig forringer panthaverens sikkerhet.», se panteloven § 3-7 første ledd. Varer av et pantsatt varelager kan «avhendes fritt innenfor rammen av pantsetterens vanlige næringsvirksomhet.», se § 3-13 første ledd. Panteretten i gjenstander som blir byttet ut eller avhendet på bakgrunn av dette, faller bort når utskifting har funnet sted eller erverver har oppnådd rettsvern for sitt erverv. Når det gjelder driftstilbehør følger dette av § 3-7 tredje ledd. Samme regel gjelder ifølge § 3-13 tredje ledd for varelager.

Løsøre som kan pantsettes etter § 3-3 første ledd, altså realregistrerbart løsøre, kan aldri være en del av et det panteobjektet som er et driftstilbehørspant. Dette følger av § 3-4 fjerde ledd. I følge § 3-11 fjerde ledd kan slikt løsøre heller ikke være en del av et varelager.

Løsøre som kan pantsettes etter reglene i § 3-14 om salgspant, kan samtidig være en del av et driftstilbehørspant. Etter § 3-4 tredje ledd er det den rett som pantsetter har til det som er beheftet med salgspant, som er en del av driftstilbehørspantet. I følge § 3-14 er det kjøpesummen til løsøret som er sikret med pant i det kjøpte. Salgspanthaveren går foran driftstilbehørspanthaveren. Det som måtte gjenstå av panteobjektets verdi etter at pantekravet under salgspantet er dekket, tilfaller driftstilbehørspanthaveren.

Når det gjelder varelagerpant er spørsmålet om løsøret som er en del av et slikt panteobjekt, samtidig kan være beheftet med salgspant etter § 3-14. § 3-11 inneholder ikke noe forbud mot dette, men det følger av § 3-15 sammen med § 3-14 at salgspant ikke kan avtales i gjenstander som kjøperen har «rett til å selge videre» før gjenstanden er betalt. Ut i fra ordlyden tilsier dette at gjenstander som er ment for videre salg, ikke kan være beheftet med salgspant. Det er ikke særlig uklart at løsøre som er en del av et varelager, samtidig er ment for videresalg. Dette blir også støttet

⁵ Lov nr. 27/1988. Kjøpsloven § 61 andre ledd, jf. § 54 fjerde ledd som viser at det her må avgrenses på samme måte som når det gjelder beslagsretten for pantsetters kreditorer, se dekningsloven § 7-2, jf. § 7-7.

opp av scooterdommen.⁶ Konklusjonen er at løsøre som er en del av et varelagerpant etter § 3-11 ikke kan være pantsatt etter reglene i § 3-14.

For næringsdrivende er det viktig og praktisk at gjenstander i et pantsatt driftstilbehør eller varelager kan avhendes, eller byttes ut slik som beskrevet over. Tilsvarende at det som produseres eller anskaffes automatisk blir en del av pantet. Utgangspunktet for at et panteobjekt kan være et tingsinnbegrep, er et forsøk på å lage et identifiserbart og stabilt panteobjekt. Løsøre kan være små, uselvstendige ting som er lite verdt alene, noe som medfører at det passer dårlig å knytte en panterett til disse. Særlig når de i tillegg er en del av en omskiftende mengde. Ustabile enkeltting blir ustabile panteobjekt.⁷

En spesifisering som skal gjøre dem identifiserbare for å imøtegå kravene i spesialitetsprinsippet, kan være poenngløst eller ikke mulig å gjennomføre. Her passer det bedre, eller kan være en stor fordel, å knytte panteretten til en større mengde, enhet eller samling som den enkelte gjenstand går opp i. Når nye ting som kommer til går i stedet for ting som går ut, får panteobjektet en mer stabil verdi. Innenfor de rammer som loven setter kan dette gi et verdifullt panteobjekt, som er egnet til å skaffe tilgang på kapital til den næringsdrivende.

I de andre nordiske landene inneholder pantelovgivningen tilsvarende regler om den næringsdrivendes adgang til å underpantsette driftstilbehør og varelager som tingsinnbegrep.

3. DRIFTSTILBEHØR OG VARELAGER

3.1 NORGE.

Etter den norske panteloven kan driftstilbehør pantsettes samlet som et eget panteobjekt etter §3-4. Varelager er også et eget panteobjekt, jf. § 3-11. I tillegg inneholder loven noen særregler om pantsettelse av driftstilbehør og varelager i § 3-8 til § 3-10.

Spørsmålet er så hva som kjenneretegner et driftstilbehør. § 3-4 viser at det som kan underpantsettes som driftstilbehør må «brukes» eller være «bestemt» for bruk i den næringsdrivende sin virksomhet. Etter ordlyden må gjenstander som skal være en del av panteobjektet ikke nødvendigvis være i bruk i virksomheten, men kan ha vært i bruk eller være ment for å bli tatt i bruk på et senere tidspunkt.

I Rådsegn 8 blir det sagt at et skille mellom driftstilbehør og varelager er nødvendig fordi det er to forskjellige panteobjekt.⁸ En del eksempler på driftstilbehør blir ramset opp, men det blir vektlagt at en nærmere definisjon ikke er nødvendig. En okse kan for eksempel brukes både til avl og til

⁶ Rt. 1963 s. 109 A.

⁷ Rådsegn 8 s.39.

⁸ Rådsegn 8 s.83

kjøttproduksjon, når er den så en del av driftstilbehøret? Det avgjørende må være at løsøret skal tjene driften, eller på annen måte være til bruk i virksomheten.

I forarbeidene til panteloven blir det heller ikke gjort noe forsøk på en klar definisjon.⁹ Det blir påpekt at grensen mellom driftstilbehør og varelager kan skape problemer, og at det ikke bare er løsøre direkte knyttet til produktiv virksomhet som vil være en del av driftstilbehøret. Ut i fra ordlyden følger det også klart at utstyr som er kjøpt inn og er ment for bruk, men ikke faktisk er tatt i bruk, vil være en del av driftstilbehøret. Den nærmere grensedragning må overlates til praksis.¹⁰

Et moment som har vært vektlagt ved vurderingen av hva som kjennetegner et driftstilbehør, er hvilken varighet løsøret har. Hva som skulle være å anse som driftstilbehør etter driftstilbehørspanteloven av 1895 ble fastslått av Høyesterett i Rt. 1927 s. 65 A. Det som skulle omfattes av loven var gjenstander av «betydelig varighet som redskaper og verktøi, i motsetning til materialer, som tømmer, murstein, krudt, tjære, taugverk mv.» Høyesterett mente at gjenstander som ikke var av betydelig varighet, og som var forutsatt å bli forbrukt i virksomheten måtte falle utenfor panteobjektet. Dette er nå i panteloven blitt en del av objektet for varelagerpant, noe jeg kommer tilbake til under.

Falkanger-utvalget gir en del veiledende synspunkt.¹¹ Når det gjelder utstyr som er «ment» for bruk, vil lager av reservedeler for driftstilbehør som er av betydelig varighet og dermed ikke forbruksmateriell, være en del av driftstilbehøret. Containere som brukes til lagring eller transport av de produkter som produseres eller omsettes, og for eksempel søppelcontainere vil også falle inn under panteobjektet.

Hva kjennetegner så et varelager? Etter § 3-11, (2) a, er det bedriftens beholdning av «råvarer, uferdige og ferdige varer og handelsvarer» som er objektet for varelagerpant. I følge forarbeidene er alle varer som er beregnet på videresalg, en del av varelageret.¹² Sagt på en annen måte vil dette være løsøre som danner grunnlag for bedriftens driftsinntekter.¹³

Hvor går så grensen mellom det som er gjenstander i et driftstilbehør, og det som er gjenstander i et varelager? Selv om § 3-4 og § 3-11 gir en god oversikt over hvilke gjenstander som faller inn under den enkelte hjemmel, kan vanskelige grensetilfeller likevel oppstå. Rettspraksis har slått fast hvor

⁹ Prp. 1980. Ot.prp. nr. 39 (1977-78) om pant. s. 53.

¹⁰ Prop. 1980 s.54.

¹¹NOU 1993:16 Etterkontroll av konkurslovgivningen. s.157.

¹² Prop. 1980 s. 54

¹³ Skoghøy. Panterett s.71.

grensen mellom driftstilbehør og varelager går i en del tvilstilfeller. Benytter for eksempel en bilforhandler biler som demonstrasjonsbiler, vil disse fremdeles være en del av varelageret.¹⁴

Panteloven inneholder også noen særbestemmelser om underpant av driftstilbehør eller varelager. Paragraf 3-8 er en særbestemmelse om underpant i motorvogner, anleggsmaskiner og jernbanemateriell. Dette er gjenstander som «brukes» eller er «bestemt for bruk» i pantsetters virksomhet, og er dermed en bestemmelse som regulerer pantsettelse av driftstilbehør. Det samme er tilfellet med underpant i fiske- og fangstutstyr etter § 3-10.

Når det gjelder pant i redskaper, besetning, avling m.v. i landbruksnæring etter § 3-9, er dette en hjemmel som gir næringsdrivende i landbruket mulighet til å pantsette driftstilbehør og varelager samlet. Både løsøre som «brukes» eller er «bestemt til bruk», og varer som «produseres» kan pantsettes etter denne hjemmelen. Begrunnelsen for dette er nettopp problemet med å skille mellom det løsøret som er i bruk eller skal brukes, og det løsøret som er produsert og ment for salg. Både i rådsegn 8, og i forarbeidene til panteloven blir det vurdert om dyr og avling skal være driftstilbehør eller varelager.¹⁵ Dyr kan for eksempel være ment for avl, og avling kan være ment som mat for dyrene. Da vil dette være løsøre som skal tjene driften og dermed være en del av et driftstilbehør. Dyr som skal slaktes og selges som kjøtt, og avling som er ment for videresalg er derimot en del av et varelager. Grensen mellom driftstilbehør og varelager vil likevel være flytende utenom disse klare tilfellene. En avlsokse kan for eksempel selges som slakt på et senere tidspunkt. Løsningen i panteloven ble en hjemmel for felles pantsettelse.

3.2 SVERIGE.

I Sverige kan næringsdrivende underpantsette løsøret samlet etter «Lag om företagshypotek».¹⁶ I følge 2 kap. 1 § omfatter et «företagshypotek» den næringsdrivende sin «lösa» eiendom så lenge denne eiendommen tilhører den inntegnede virksomhet. Loven inneholder ingen vilkår om anvendelsen av løsøret, som for eksempel om det skal brukes i virksomheten, eller om det er ment for videresalg.

I kommentarene til loven blir «lös» eiendom beskrevet som alle økonomiske tilganger som ikke etter kap. 2 i «jordabalken» regnes som fast eiendom.¹⁷ Loven inneholder heller ingen oppstilling av hvilket løsøre som er omfattet av "företagshypoteket". Det blir dermed ikke nødvendig å stille spørsmålet om skillet mellom driftstilbehør og varelager, som her vil være et samlet panteobjekt. I forarbeidene

¹⁴ Rt. 1992 s. 438 A.

¹⁵ Prp. 1980 s. 53.

¹⁶ Lag (2008:990) om företagshypotek.

¹⁷ Jordabalken og kommentarer til lag om företagshypotek punkt 9.

til loven blir noe av begrunnelsen for dette gitt å være et ønske om å unngå nettopp vanskelige avgrensningsspørsmål.¹⁸

3.3 FINLAND.

Panteretten i Finland har en tilsvarende løsning som den i Sverige. Etter 1 § i «företagsinteckningslagen» kan «lös» eiendom som tilhører den næringsdrivende, og som inngår i næringsvirksomhet, underpantsettes samlet etter reglene i denne loven.¹⁹

I 3 § blir det beskrevet hvilket av det løsøret som tilhører den næringsdrivende, og som inngår i næringsvirksomheten, som dermed blir omfattet av «företagsinteckningen». Både maskiner, inventar og lignende som etter norsk pantelov vil være driftstilbehør, er omfattet av inntegningen. Det er også råvarer, varer som er bearbeidet, salgsvarer og annet som er ment for omsetning. Dette ville etter norsk lov vært en del av et varelager.

Tilsvarende som i Sverige vil løsøre som er driftstilbehør og løsøre som er varelager, være en del av samme panteobjekt, og vanskelige grensetilfeller er dermed unngått.

3.4 DANMARK.

I Danmark finnes reglene om virksomhetspant i «tingslysningsloven».²⁰ Etter § 47 c kan den som er innehaver av næringsvirksomhet underpantsette løsøre samlet som et tingsinnbegrep.

Det følger av § 47 c, stk.3 at virksomhetspantet omfatter både løsøre som er ment for videresalg, og driftsinventar og driftsmateriell som skal anvendes eller blir anvendt i virksomheten. Som etter norsk lov er det ikke noe krav om at løsøret faktisk anvendes i virksomheten.²¹

Alt løsøre som kan pantsettes etter § 47 c, stk. 3 vil være en del av det samme panteobjektet. Forarbeidene til «tingslysningsloven» forklarer dette med at det er ønskelig å unngå vanskelige avgrensninger.²² Det blir likevel vektlagt i forarbeidene at det er viktig å skille mellom de enkelte grupper av løsøre i lovhjemmelen, begrunnelsen for dette kommer jeg tilbake til.

¹⁸ Prop. 2007/08:161 som viser til forarbeidene til lov (1984:649) om «företagshypotek» s. 53.

¹⁹ «Företagsinteckningslag» 24.8 1984/634.

²⁰ LBKG 2014-09-30 nr 1075 «Tinglysningsloven»

²¹ Jf. kommentaren til «tinglysningsloven» punkt 443.

²² KBET 2005 nr 1459 «Betækning om virksomhedspant» s.109.

3.5 ISLAND.

På Island er den næringsdrivendes adgang til å underpantsette løsøret samlet, regulert på tilsvarende måte som etter norsk pantelov. I tillegg til separate regler for å pantsette driftstilbehør og varelager, har den islandske panteloven flere særregler både når det gjelder driftstilbehør og varelager.

Den islandske panteloven gir for det første den næringsdrivende adgang til å pantsette løsøre som er driftsmidler i den næringsdrivendes virksomhet etter 24. artikkel.²³ Det har ikke vært mulig å få tilgang til oversatte lovforarbeider, men det er nærliggende å anta objektet for et driftstilbehørspant etter denne paragrafen skal avgrenses tilsvarende som etter den norske panteloven. Spørsmålet blir hvilket løsøre som er en del av driftstilbehøret.

Det følger av 24 artikkel at det løsøret som er en del av driftstilbehøret både skal anvendes ved produksjon som maskiner og apparater, og ellers tjene driften slik som inventar, møbler og annet utstyr.

Skal den næringsdrivende pantsette varelager må dette gjøres etter 33. artikkel. Spørsmålet er da hvilke gjenstander som vil være en del av varelageret, og ikke av et driftstilbehør.

Etter ordlyden i hjemmelen er det både varer som produseres og salgsvarer som er en del av varelageret. Dette vil være løsøre som er ment for omsetning, og som skal gi bedriften driftsinntekter. Tilsvarende den vurderingen som gjøres etter norsk rett er det klart at dette er gjenstander i et varelager, og ikke i et driftstilbehør.

Næringsdrivende som driver entreprenørvirksomhet, kan pantsette maskinparken som tilhører virksomheten etter 28 artikkel. Siden maskinparken vil være beregnet på å tjene driften av virksomheten, vil den være bedriften sitt driftstilbehør. Det er ingen egen hjemmel der næringsdrivende i entreprenørvirksomhet kan pantsette et varelager. Da må i så fall 33. artikkel anvendes.

Ved pantsettelse av landbrukseiendom kan det ifølge 29. artikkel avtales at utstyr som anvendes i landbruksvirksomhet kan pantsettes sammen med den faste eiendommen. Det følger av hjemmelen at dette er både verktøy, maskiner og annet utstyr. Etter norsk rett er dette løsøre som ikke er vanlig tilbehør til fast eiendom, og da i alle tilfelle ville fulgt pantsettelsen av den faste eiendommen.²⁴

Etter 30. artikkel første ledd kan næringsdrivende i landbruket pantsette husdyr som hester, storfe og griser sammen med pelsdyr, yngel og oppdrettsfisk. I følge tredje ledd er det ikke noe krav at

²³ Islandsk pantelov. Lov no 1997.75 28 Mai.

²⁴ Rådsegn 8 s. 187.

dette er en besetning som er ment for slakt eller videre salg, og dermed vil skaffe driftsinntekter. Også de husdyr som vil tjene driften av virksomheten faller dermed inn under denne hjemmelen. Som etter norsk rett vil dette være en hjemmel som ikke skiller mellom objekter som er en del av et driftstilbehør, eller objekter som er en del av et varelager.²⁵

Næringsdrivende i landbruket kan etter 30. artikkel andre ledd pantsette avling og andre produkter. Her vil det heller ikke være et skille mellom driftstilbehør og varelager. Det er ikke noe vilkår som medfører at det bare er avling og produkter ment for salg, som faller inn under hjemmelen. Også avling som er ment å tjene driften, som såkorn og settepoteter, blir dermed en del av panteobjektet.

Når det gjelder næringsdrivende i landbruket er det etter islandsk rett dermed ikke noe klart skille mellom driftstilbehør og varelager. På grunn av den egne hjemmelen for driftsmidler som kan pantsettes sammen med landbrukseiendom, blir det likevel behov for en vurdering av hvor grensen går mellom det løsøret som faller inn under den enkelte hjemmel som regulerer landbruks pant.

I fiskerinæringen er det gjort en tilsvarende oppdeling av objektet for driftstilbehør og varelager pant. Ved underpantsettelse av skip kan det avtales at utstyr beregnet for bruk om bord, inventar, fangstredskap, olje og tilsvarende utstyr som er ment for bruk om bord i skipet skal falle inn under panteretten.²⁶ Som ved pantsettelse av landbrukseiendom er det ikke et vilkår at dette er tilbehør til skipet etter vanlig oppfatning.²⁷

Fangst, bearbejdede produkter og forbruksvarer må pantsettes etter 32. artikkel. Her er ordlyden mer tilsvarende hjemmelen for pantsettelse av varelager.²⁸ Dette tilsier at pantsettelse etter 32. artikkel er en pantsettelse av et varelager, og at det som må vurderes er om objektene er ment for å skaffe bedriften inntekter.

4. KORT HISTORIKK.

4.1. NORGE.

Frem til panteloven av 1980, har det i Norge vært en relativ vid adgang for næringsdrivende til samlet underpantsettelse av driftstilbehør. Lovverket inneholdt likevel en del begrensninger i pantsettelsesadgangen, spesielt når det gjaldt hvilke bedrifter som kunne pantsette.

²⁵ Panteloven § 3-9.

²⁶ 31. artikkel i Islandsk pantelov.

²⁷ Se tidligere i oppgaven om landbrukseiendom.

²⁸ 33. art. i islandsk pantelov

Adgangen til samlet underpantsettelse av varelager var også bare forbeholdt en del typer næring. Handelsnæringen for eksempel hadde bare anledning til håndpantsettelse av løsøre.²⁹

Etter hvert ble det fra flere hold fremlagt ønske om endringer i lovgivningen, både når det gjaldt adgangen til samlet underpantsettelse, og når det gjaldt hvilke kredittinstitusjoner som kunne betinge seg underpant.³⁰ De fremlegg som kom ble lagt til side i påvente av en pantelovsrevisjon.

Sivillovbokutvalget legger i 1970 frem Rådeseign 8 om pant. Dette er et fremlegg som er begrunnet av et ønske om opprydding og kodifisering på panterettens område. På dette tidspunkt er reglene om pant enten ulovfestede eller spredt rundt i lovgivningen. Utkast til ny pantelov kommer i Ot.prp. nr. 39 (1977-78).

Med panteloven av 1980 blir det en generell adgang for næringsdrivende til å underpantsette driftstilbehør og varelager. Utgangspunktet etter denne loven er at driftstilbehør må pantsettes sammen med eiendomsretten til fast eiendom (se § 3-4 første ledd, annet punktum).

I Rådsegn 8 s. 81 blir kravet om tilknytning til fast eiendom beskrevet som naturlig å ha. Eiendom og driftsløsøret hører teknisk og økonomisk sammen som en enhet. Driftsløsøret er gjerne tilpasset den faste eiendommen, og eiendom og driftsløsøre vil ofte ha større verdi sammen. Et problem ved underpantsettelse av løsøre er identifikasjon. Ved samlet pantsettelse kan løsøret identifiseres ved hjelp av den faste eiendommen det er knyttet til.

Fordi et av formålene med ny pantelov er mest mulig lik adgang til pantsettelse for næringsdrivende, blir også bedrifter som har en overførbar bruksrett til eiendom gitt muligheten til å underpantsette driftstilbehør sammen med denne retten (Dette fulgte tidligere av panteloven § 3-4 første ledd, annet punktum).³¹

De neste endringene i panteloven når det gjelder næringsdrivendes pantsettelsesadgang, blir først vurdert av Falkangerutvalget.³² På bakgrunn av at pantsettelsesadgangen blir ansett for å være alt for vid, blir det blant annet fremsatt forslag om å oppheve adgangen til å underpantsette varelager. En opphevelse av adgangen til å underpantsette varelager blir ikke gjennomført, fordi det vil medføre en skjevfordeling av hvilke bedrifter som får pantsettelsesadgang, og kan dermed også gi distriktpolitiske virkninger.

²⁹ Rådsegn 8 s.20.

³⁰ Rådsegn 8 s. 20.

³¹ Prp. 1980 s.44.

³² NOU 1993:16

Videre blir det foretatt en gjennomgang av adgangen til å underpantsette driftstilbehør.³³ Vilkåret i § 3-4 første ledd annet punktum, om kravet til samlet pantsettelse av eiendom og driftstilbehør, og kravet om gjennomgående pant, har vist seg å skape en del problemer i praksis. Driftstilbehør måtte pantsettes sammen med eiendomsrett eller overførbarbruksrett til de eiendommer bedriften var knyttet til. Blir pantsetters virksomhet drevet fra flere bruksnummer og noen blir uteglemt ved pantsettelsen, kan hele driftstilbehørspantet bli ugyldig. Utvalget går inn for å beholde denne ordningen, men ønsker en lovregulering av konsekvensene ved uteglemte bruksnummer.

Departementet er enig med falkangerutvalget i at adgangene til å pantsette driftstilbehør bør beholdes slik den er, da dette er en viktig forutsetning for billig kreditt til næringslivet. Problemene rundt uteglemte bruksnummer mener de derimot stort sett er avklart gjennom rettspraksis, og ikke godt egnet til å løses gjennom lovgivning.³⁴

I Inst. O. 1999 går derimot justiskomiteen inn for å oppheve kravet om samlet pantsettelse og gjennomgående pant. Dette begrunnes med at problemene rundt uteglemte bruksnummer bare delvis er avklart gjennom rettspraksis. Etterfølgende utvidelser av pantsatt eiendom med driftstilbehør kan også skape oppgjørstekniske problemer. Likeledes når det gjelder leie og bruksretter, og det er uteglemt å samtykke til at retten er overførbar. Samfunnsutviklingen har etter hvert ført til at mange bedrifter ikke lenger har funksjonell sammenheng med fast eiendom.

Opprettelsen av løsreregisteret vil også gjøre det lettere å registrere og identifisere et driftstilbehørspant. Ordningen med varelagerpant har dessuten fungert veldig bra uten tilknytningskrav. Flere høringsinstanser er positiv til en endring, og på bakgrunn av vurderingene over blir kravet om samlet pantsettelse og gjennomgående pant opphevet ved lovendring i 2001.³⁵

4.2. SVERIGE.

Adgangen for næringsdrivende i Sverige til å pantsette driftstilbehør og varelager er regulert på en annen måte enn i Norge.

Tidligere hadde den næringsdrivende adgang til å pantsette driftstilbehør og varelager etter lag om «företagshypotek» fra 1984. Den første lov som regulerte en slik adgang kom i 1883, «förlagsinteckningsförordningen». Etter hvert ble den fulgt av nye lover 1924, 1932 og 1941. I 1958 kom loven om «hypotekarisk säkerhet» i «spannmål, jordbruksinventarier, spånadslin og hampa» i tillegg til visse oljelager. Alle disse lover ble i 1966 avløst av lov om «företagshypotek».³⁶ Etter denne

³³ NOU 1993:16 s. 145.

³⁴ Blant annet i Rt. 1995 s. 1181 A og Rt. 1997 s. 15 A.

³⁵ Kgl.res. 1. juni 2001.

³⁶ Lov (1966:454) om «företagshypotek».

loven, kommer det i 1984 igjen en ny lov der underlaget for «företagshypoteket» blir utvidet i forhold til den tidligere loven.³⁷

I loven fra 1984 beskrives «företagshypotek» som en særlig sikkerhetsrett i den næringsdrivendes virksomhetseiendom. Denne skal kunne utnyttas som kredittsikkerhet, uten at de næringsdrivende må gi fra seg besittelsen av eiendelene. Næringsdrivende kunne bevilge «företagshypotek» etter § 1 i FHL. i sin næringsvirksomhet, og bevis for slik innskiving var et «företagshypotekbrev». Slike brev kunne så overgis til kreditor som bevis for fordring på den næringsdrivende. Kreditor fikk med dette en særskilt fortrinnsrett til betaling fra inntegningsunderlaget, opp til beløpet på inntegningsbrevet.

I 1995 medfører proposisjonen til «Lag om företagsrekonstruksjon» at det også må gjøres endringer i andre lover som kan påvirke mulighetene for foretaksrekonstruksjon.³⁸ Det man ønsker med å innføre en slik lov er å bedre mulighetene for bedrifter med betalingsvansker, til å overleve gjennom en rekonstruksjon, eller en restrukturering som det heter i Norge, hvis det kan se ut som de vil være lønnsomme på sikt.³⁹

Ved gjennomføringen av denne loven ble derfor gjort endringer både i lov om «företagshypotek», og i «förmånsrättslagen».⁴⁰ «Förmånsrättslagen» regulerer i hvilken rekkefølge de forskjellige kreditorer har rett på betaling av en formuesmasse ved debtors konkurs. Dette gjelder krav og fordringer som har oppstått før konkursen.

Ved endring i «förmånsrättslagen» fikk kreditorer med sikkerhet gjennom «företagshypotek» en annen stilling ved konkurs enn tidligere. På bakgrunn av dette, og på bakgrunn av ønsket om å hjelpe bedrifter som sliter ved hjelp av lov om «företagsrekonstruksjon», ble det gjort større endringer i lov om «företagshypotek».⁴¹

Reformene i flere lover hadde også sin bakgrunn et ønske om endring i kredittgivning og panterett.⁴² Som for eksempel større likhet mellom kreditorer ved konkurs, interessefellesskap mellom kreditorer ved insolvens, og større vekt på tilbakebetalingsevne ved kredittgivning, ikke bare på hva man kan ta sikkerhet i. Samtidig ønsket man å opprettholde en effektiv kredittgivning.

Lov om «företagshypotek» blir endret til lov om «företagsinteckning», og gir kreditorer med sikkerhet gjennom «företagsinteckning» en alminnelig fortrinnsrett til dekning i de inntegnede

³⁷ Lov (1984:649) om «företagshypotek».

³⁸ Prop.1995/96:5

³⁹ SOU 1992:113.

⁴⁰ Lov (1970:979) «förmånsrättslagen».

⁴¹ SOU 1999:1 s. 251-312.

⁴² SOU 1999:1 s. 251-312.

gjenstander.⁴³ I følge lovens §1 er inntegningsgrunnlaget alt det den som søker om inntegning eier. Samtidig kan den som har sikkerhet i inntegnet eiendom ikke søke dekning i mer enn 55% av verdien på underlaget for hypoteket.⁴⁴

Allerede i 2007, i beteckningen «En starkare företagsinteckning» (SOU 2007:71) kommer det på ny forslag om å gjøre endringer i næringsdrivendes adgang til pantsettelse. Dette begrunnes med et ønske om å forsterke sikkerheten, slik at det blir lettere for virksomheter å låne penger. Denne beteckningen viser at man ønsker å gå tilbake til en lov, som nærmest er identisk med den tidligere loven om «företagshypotek». Dette på tross av at man hadde erkjent en del vanskelige avgrensningsspørsmål på bakgrunn av denne tidligere loven. Disse blir drøftet senere i oppgaven.

Forarbeidene til den nyeste loven om «företagshypotek», henviser til forarbeidene til den tidligere loven om «företagshypotek», når det gjelder tolkningen av den nye loven.⁴⁵ Det er derfor det blir henvist til disse forarbeidene senere i oppgaven.⁴⁶

4.3 FINLAND.

I Finland kom det i 1923 en lov om løsøreinntegning, der forskjellige foretak kunne underpantsette løsøre. Det var flere typer foretak som falt utenfor denne loven, men både driftstilbehør og gjenstander som var ment for produksjon og salg ble en del av panteobjektet.⁴⁷ Det fulgte av lovens § 4 at dette var et tingsinnbegreps pant.⁴⁸

I 1992 skjer det en omfattende reform av ordningen med foretaksinntegning.⁴⁹ Som det senere skjer i Sverige, er det en ny «förmånsrättsordning» som medfører behov for endringer når det gjelder foretaksinntegningen. Selve loven om «företagsinteckning» endres ikke noe særlig, da underlaget for panteretten ikke endres.⁵⁰

Endringene skjer i den nye loven om «förmånsrättsordning» på bakgrunn av endringene i selve fortrinnsretten.⁵¹ Skal endringene være effektive, slik at man oppnår ønsket resultat om mer likhet mellom kreditorer, må det også foretas andre endringer.⁵² Lovendringen besto i at den som har fortrinnsrett til dekning på bakgrunn av foretaksinntegning, bare får dekning for sin fordring i 50% av

⁴³ SOU 1999:1 s. 251-312.

⁴⁴ § 11 i «förmånsrättslagen»

⁴⁵ Prop. 2007/08:161.

⁴⁶ Prop. 1983/84 :128 og bet. LU 1983/84:36.

⁴⁷ Rådsegn 8 s. 205.

⁴⁸ Opplysninger fra Finlands lagverk, funnet i Rådsegn 8. om pant s. 205.

⁴⁹ Proposition (181/1992).

⁵⁰ Lov fra 24.8 1984/634.

⁵¹ Lov 30.12.1992/1578 « Lag om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning».

⁵² SOU 1999:1 s.95

verdien til inntegningsunderlaget.⁵³ Etter denne reformen har det ikke vært større endringer i næringsdrivendes adgang til underpantsettelse av driftstilbehør og varelager.

4.4 DANMARK.

Utgangspunktet etter dansk rett var at det var forbud mot tingsinnbegreps pant, med mindre annet fulgte av lov.⁵⁴ Det fulgte en del unntak av loven, som medførte at det for noen næringsdrivende var mulig å underpantsette løsøre. Næringsdrivende som drev virksomhet fra egen eiendom kunne pantsette driftsinventar og driftsmateriell som en del av denne faste eiendommen etter «tinglysningsloven» § 37, stk 1. Denne lovhjemmel ble supplert av reglene om høstpant i «lov nr. 271 af 22 maj 1986».

Etter «tinglysningslovens» § 47 b, stk.2 hadde næringsdrivende som drev virksomhet fra leid eiendom en tilsvarende rettighet som etter § 37, stk.1. Apotekerloven hadde også en særregel om underpantsettelse for apotekervirksomhet.⁵⁵

For å gi næringsdrivende i Danmark en tilsvarende mulighet til å utnytte virksomhetens aktiver til å få bedre finansieringsmuligheter, slik som næringsdrivende i resten av Norden, blir det nedsatt et utvalg for å se nærmere på muligheter for virksomhetspant.⁵⁶

I følge «Betækning on virksomhedspant» er et av hovedformålene med å innføre en generell regel om virksomhetspant, at man vil styrke små virksomheters mulighet til å skaffe kapital.⁵⁷ Det forelå ikke noe ønske om å endre på eksisterende pantsettelsesordninger.

Ut i fra tinglysningsloven ender man opp med en løsning som tilsvarer den svenske og finske, når det gjelder hva som skal være objektet for virksomhetspant. Både driftstilbehør og varelager blir et samlet panteobjekt, men det løsøret som omfattes er ikke helt det samme som i Sverige og Finland.⁵⁸ Alle eksisterende pantsettelsesordninger blir beholdt, også de eksisterende særregler for virksomhetspant.

⁵³ Lovens 5 §.

⁵⁴ LBKG 2006-03.09 nr. 158 «Tinglysningsloven» § 47 b, stk. 1.

⁵⁵ «lov om apoteksvirksomhed» § 71, stk. 3.

⁵⁶ «Betækning om virksomhedspant.»

⁵⁷ «Betækningen» s. 15.

⁵⁸ «Tinglysningsloven» § 47 c.

4.5. ISLAND.

På Island som i Norge er det etter hvert behov for en opprydding når det gjelder reglene for pantsettelse av driftstilbehør og varelager. Den opprinnelige islandske panteloven var fra 4. november 1887.⁵⁹ I tillegg eksisterte det en god del regler om pant i forskjellige særlover.

De regler som eksisterte når det gjaldt næringsdrivendes adgang til pantsettelse, var blant annet muligheten til å pantsette driftstilbehør etter reglene for fast eiendom, sammen med eiendommen.⁶⁰ Vilkåret var at det måtte drives virksomhet fra eiendommen. Fabrikkløsøre og tilbehør til skip kunne også pantsettes på denne måten.⁶¹

Pantelovens § 4 inneholdt et forbud mot tingsinnbegrepspant, men det eksisterte en del unntak fra dette. For eksempel var det flere regler som ga næringsdrivende i landbruket mulighet til samlet underpantsettelse.⁶²

Den islandske panteloven inneholder nå et tilsvarende regelsett for driftstilbehør og varelagerpant som den norske panteloven. Den største forskjellen er at driftstilbehør må pantsettes sammen med fast eiendom.

5. HVEM KAN UNDERPANTSETTE DRIFTSTILBEHØR OG VARELAGER.

5.1 NORGE.

Panteloven § 3-4 første ledd sier at det er «næringsdrivende» som kan underpantsette driftstilbehør. Begrepet «næringsdrivende» blir definert i panteloven § 3-5 bokstav a) som foretak «registrert» i foretaksregisteret. Etter ordlyden er det avgjørende at foretaket faktisk er registrert. Forarbeidene gir ingen nærmere definisjon på hva som menes med næringsdrivende, men refererer fra Rådsegn 8 som stiller krav om at det må drives virksomhet av et visst omfang, både tidsmessig og økonomisk.⁶³

Videre viser panteloven § 3-5 bokstav b) hvem som ellers skal regnes som næringsdrivende. I forarbeidene blir det påpekt at innholdet i paragrafen viser at det avgjørende med å avgrense pantsettelsesadgangen til næringsdrivende, er å avgrense mot private eiendeler.⁶⁴ Ordlyden i § 3-5 er klar, slik at det er naturlig å tolke denne som uttømmende.⁶⁵

⁵⁹ Rådsegn 8 s. 206.

⁶⁰ Rådsegn 8 s. 207.

⁶¹ Lovens §§ 5 og 6.

⁶² Rådsegn 8 s. 207.

⁶³ Prp. 1980 s.47.

⁶⁴ Prp. 1980 s. 47-48.

⁶⁵ Jf. også Skoghøy, Panteloven s. 252.

Når det gjelder varelager, er det etter panteloven § 3-11 første ledd «næringsdrivende» i «næringsvirksomhet» som kan underpantsette varelager. Vurderingene her blir de samme som ved underpantsettelse av driftstilbehør. Dette følger av § 3-11 femte ledd.

5.2 SVERIGE.

Etter «lag om företagshypotek» er det næringsdrivende som kan opprette et «företagshypotek» i sin næringsvirksomhet.⁶⁶ Det følger av 2 § siste ledd at man er å anse som næringsdrivende når man planlegger å gå i gang med næringsvirksomhet, selv om virksomheten ikke er påbegynt.

Den svenske loven inneholder ingen beskrivelse av hvilke vilkår som må være oppfylt for å være næringsdrivende. Men ut ifra forarbeidene er det enhver fysisk eller juridisk person som yrkesmessig driver eller planlegger bedrive næringsvirksomhet.⁶⁷ Noe krav om bokføringsplikt eller at man faktisk starter opp en planlagt virksomhet, eksisterer ikke i loven. Dette medfører at terskelen for å bli ansett som næringsdrivende i Sverige kan være litt lavere enn den er i Norge.

5.3. FINLAND.

Den finske loven om «företagsinteckning» sier i 1 § at den næringsdrivende må være «handelsregistret». Andre vilkår følger det ikke av loven, og etter ordlyden tilsier dette et vilkår tilsvarende vilkåret i den norske panteloven. Dette medfører et krav om faktisk registrering, og at den som samlet vil underpantsette løssøre må registrere seg. De vilkår som må være oppfylt for å kunne registrere seg, følger av annen lovgivning.

5.4 DANMARK.

I dansk tinglysingslov er det «indehaveren av en ervervsvirksomhed» som kan samlet underpantsette løssøre.⁶⁸ Etter ordlyden tilsier dette at alle som driver ervervsvirksomhet kan pantsette etter denne hjemmelen. I følge forarbeidene er det den juridiske enhet som eier den faktiske virksomhet, som kan pantsette virksomhetens løssøre.⁶⁹ Den juridiske enheten kan være både et selskap eller et enkeltmannsforetak. Noe vilkår om at innehaveren av virksomheten må være registrert inneholder den danske tinglysingsloven ikke.

5.5. ISLAND.

Den Islandske panteloven definerer betegnelsen «næringsdrivende» i 25. artikkel. Artikkelen inneholder ikke noe vilkår om registrering, men foretar en oppramsing av hvem som er å regnes som

⁶⁶ 1 kap. 2 §.

⁶⁷ Prop. 1983/84:128 s.49.

⁶⁸ «Tingslysningsloven»

⁶⁹« Betækningen» s. 273-274.

næringsdrivende. Både enkeltpersoner og juridiske enheter kan anses som næringsdrivende etter denne hjemmelen.

Og som etter norsk pantelov regnes det i 25. artikkel bokstav b, opp en del eksempler på organisasjoner og stiftelser som ikke er ment å ha noen omsetning, men likevel skal kunne pantsette løsøre etter reglene for næringsdrivende.

Beskrivelsen av hvem som er å regne for næringsdrivende etter 25. artikkel, gjelder både for pantsettelse av driftstilbehør og varelager, jf. vilkåret «næringsdrivende» i 24. og 33. artikkel.

6. ANDRE VILKÅR SOM KAN BEGRENSE PANTSETTELSESADGANGEN.

Når det gjelder adgangen for næringsdrivende til å pantsette driftstilbehør og varelager, er det i dagens lovgivning ingen begrensninger i forhold til hvem som kan betinge seg slik pant. Tidligere lovgivning hadde som vist over, flere særregler i forhold til en del kredittinstitusjoner. Slik som pantsettelsesadgangen nå er blitt utvidet med panteloven av 1980, er det ikke lengre behov for disse særordningene.

Lovgivningen i Sverige, Finland, Danmark og på Island inneholder heller ingen begrensninger i forhold til hvem som kan betinge seg pant i driftstilbehør og varelager. Også i disse landene er pantsettelsesadgangen så utvidet gjennom den seneste lovgivningen, at slike begrensninger er falt bort.

I norsk pantelovgivning foreligger det heller ingen lovbestemte vilkår i forhold til hva den kapital som er sikret med pant i driftstilbehør eller varelager kan anvendes til. Før panteloven av 1980 var det ofte bare driftskreditt som kunne sikres på denne måten.⁷⁰ Reglene om salgspant i panteloven § 3-14 er et eksempel på en bestemmelse som inneholder vilkår som sier hva kapitalen som er sikret med pant, skal anvendes til.

Pantelovgivningen i resten av landene i Norden inneholder heller ingen vilkår som bestemmer hva den kapital som er sikret med pant i såkalt virksomhetspant kan anvendes til.

⁷⁰ Rådsegn 8 s. 17.

7. OBJEKTET FOR DRIFTSTILBEHØR OG VARELAGERPANT.

7.1 NORGE.

7.1.1. DRIFTSTILBEHØR.

Panteloven § 3-4 andre ledd inneholder en oversikt over hva som «ansees» som driftstilbehør. Etter ordlyden er dette en uttømmende oppramsing. Forarbeidene understøtter ikke dette direkte, men i Kunderegisterdommen blir dette slått fast av Høyesterett.⁷¹

Ordlyden i hjemmelen favner vidt. Det foreligger ikke noe behov for å vurdere hva som er «maskiner» og hva som er «redskap», da begge deler er en del av samme panteobjekt. Etter ordlyden er både gjenstander som er «maskiner», og gjenstander som er «redskap» ment å fungere som produksjonsutstyr i virksomheten.

Spørsmålet om hva som «innbo» etter § 3-4 andre ledd bokstav a), kan derimot medføre behov for en nærmere vurdering. «Innbo» må kunne bedømmes som tilbehør tilsvarende det man finner i boliger. Forarbeidene gir en del eksempler på hva som er å regne som innbo, herunder møbler, tv og pyntegjenstander i oppholdsrom, naturlig tilbehør til kantiner, kontormøbler og tilsvarende.⁷²

Det som kan skape en vanskelig avgrensning her er skillet mellom de objekter som er en del av driftstilbehøret, og de objekter som er pantsetters private eiendom. Henges for eksempel verdifulle kunstverk opp på veggene i en bedrift, eller annen verdifull kunst settes frem i et styrelokale, kan dette i utgangspunktet fremstå som bedriftens eiendeler. I forarbeidene avgrenses det mot eierens private eiendeler, men selve grensegangen blir overlatt til rettspraksis.⁷³ Bedriftens regnskaper bør kunne gi en pekepinn i en del tilfeller. Reelle hensyn taler for at verdien på kunstgjenstandene kan gi en pekepinn, eller at utforming og motiv kan si noe om eierforholdet. Malerier av direktører og tidligere ansatte, taler for at dette er bedriftens eiendeler. Konklusjonen blir at det må gjøres en konkret vurdering i det enkelte tilfellet.

Etter svensk lov er det den «lösa» eiendom som «hör till» den inntegnede virksomheten som er en del av panteobjektet.⁷⁴ Den første vurderingen her er om et objekt er løstøret. Det er ikke tvilsomt at møbler, inventar og lignende innbo er løstøret. Spørsmålet blir da om løstøret «hör till» den inntegnede virksomhet. Vurderingen etter ordlyden blir her om løstøret er en del av den inntegnede virksomhet, eller har en naturlig tilknytning til denne. Så lenge det er den næringsdrivendes løstøret som kan

⁷¹ «Kunderegisterdommen», Rt. 1992 s. 1692 A.

⁷² Prp. 1980. s. 53.

⁷³ Prp. 1980. s. 53.

⁷⁴ 2 kap. 1. §.

inntegnes, åpner dette for tilsvarende avgrensingsproblemer mot private eiendeler, som etter den norske panteloven.

Det erkjennes i forarbeidene til «företagshypoteklagen» at det kan oppstå problematiske avgrensningsspørsmål mot privat løssøre.⁷⁵ I følge forarbeidene vil en del avgrensningsspørsmål avhjelpest på bak grunn av unntakene fra inntegningsgrunnlaget i 2 kap. 1 § andre ledd punkt 1-4. Noen lovregulering av grensen mot privat eiendom er ifølge forarbeidene ikke ønskelig. Den nærmere avgrensning blir overlatt til fremtidige rettsavgjørelser å slå fast.⁷⁶

Vilkårene som følger av svensk lov tilsvarer dermed de vilkårene som følger av norsk panterett.⁷⁷ Etter panteloven § 3-4 første ledd er det løssøre som «brukes» eller er «bestemt» for pantsetters næringsvirksomhet, som er en del av panteobjektet. Etter ordlyden er den faktiske bruken som er avgjørende, eller hva gjenstanden er ment for å brukes til. Jeg kommer tilbake til de reelle drøftelsene rundt vilkårene etter § 3-4 første ledd senere i oppgaven.

Den danske «tingslysingsloven» sier i § 47 c at det derimot er det virksomheten «ejer» og «fremtidig erhverver» som kan omfattes av et driftstilbehørspant. Denne ordlyden viser klart at det er eierforholdet som vil være det avgjørende for om løssøret tilhører den næringsdrivende privat, eller om det er en del av driftstilbehøret. En enklere avgrensning mot private eiendeler vil derfor være mulig her.

«Annet utstyr» etter § 3-4 andre ledd bokstav a) i den norske panteloven, blir etter ordlyden et samlebegrep som omfatter både maskiner, redskap og innbo, samtidig som det fanger opp driftstilbehør som faller utenfor disse begrepene. I Prp. 1980 blir det ikke gitt noen nærmere beskrivelse av innholdet i dette vilkåret. Det blir bare referert til Rådsegn 8 som sier at det ikke er nødvendig med en inngående definisjon. Kunderegisterdommen viser at blant annet et elektronisk kundekartotek er en del av et driftstilbehør.⁷⁸

I panteloven § 3-4 andre ledd bokstav b blir det regnet opp en del immatrielle rettigheter som kan være en del av et driftstilbehør. I prp. 1980 blir dette begrunnet med at slike rettigheter ofte er en naturlig del av et driftstilbehør, og at de i tillegg kan være svært verdifulle. Hva som er det nærmere innholdet i «rett til varemerke, sekundært forretningskjennetegn, patent, design, kretsmønster for integrerte kretser og planteforedlerretter» blir definert i egne lover for den enkelte rettighet.

⁷⁵ Prop. 1983/84:128 s.53

⁷⁶ Prop. 1983/84:128 s,53

⁷⁷ Panteloven

⁷⁸ Rt.1992 s. 1629 A.

Disse særlovene viser også at begrenset rett i form av lisens er omfattet av driftstilbehørspantet.⁷⁹Når det gjelder «kretsmønster for integrerte kretser», er disse gitt et lovbestemt vern.⁸⁰ Er en pantsetter innehaver av en kretsmønsterrett, må denne være overførbar for å være en del av panteobjektet. Dette følger direkte av panteloven § 1-3, andre ledd. En rett som ikke kan avhendes kan heller ikke pantsettes. De vilkår som må være oppfylt for at kretsmønsterretten skal være overførbar, følger av loven om vern av kretsmønster for integrerte kretser.

Videre følger det av § 3-4 andre ledd bokstav b) at «ervert opphavsrett», herunder rett til utøvende kunstners fremføring av verk, også vil være omfattet av et driftstilbehørspant. Spørsmålet blir hvorfor opphavsretten må være «ervert». Ordlyden sier direkte at når det gjelder opphavsmannen selv, kan ikke opphavsretten være en del av et eventuelt driftstilbehørspant.

Hva som ligger i det å være opphavsmann eller ha en opphavsrett blir definert i åndsverkloven.⁸¹ I følge prp. 1980 vil det på flere måter være problematisk hvis opphavsmannen selv skal kunne pantsette en opphavsrett.⁸² Blir det påtvunget å realisere panteretten må opphavsmannen gi ut et åndsverk han kanskje ikke er fornøyd med. I tillegg kan dette medføre at en panterett prinsipielt vil omfatte verdier som kommer til etter pantsettingen. Tilsvarende gjelder for utøvende kunstners rett etter åndsverkloven § 42 andre ledd.⁸³

Åndsverkloven har et tilleggsvilkår når det gjelder pantsettelsesadgangen. Skal en ervert opphavsrett være en del av driftstilbehørspantet må det foreligge et samtykke fra opphavsmannen selv.⁸⁴ Som nevnt over følger det av panteloven § 1-3 andre ledd at en rettighet som ikke kan avhendes, heller ikke kan pantsettes.

Når må så samtykket fra opphavsmannen foreligge. Her er forarbeidene til panteloven tause, men praktiske hensyn taler for at samtykket bør foreligge ved ervervelsen av opphavsretten. Samtykket må i alle tilfelle foreligge ved stiftelsen av panteretten, ellers vil ikke omsetningsvilkåret i panteloven § 1-3 andre ledd være oppfylt.

⁷⁹ Lov 3. mars 1961 nr. 4 om varemerker, lov 3.mars 1961 nr. 5 om fellesmerker, lov 21. juni 1985 nr.79 om enerett til firma og andre forretningskjennetegn, lov 15. desember 1967 nr. 9 om patenter, lov 14 mars 2003 nr. 15 om beskyttelse av design, lov 15. juni 1990 nr. 27 om vern av kretsmønster for integrerte kretser og lov 12. mars 1993 nr. 32 om planteforedlerrett.

⁸⁰ Lov 15, juni 1990 nr.27 om vern av kretsmønster for integrerte kretser.

⁸¹ Lov 12. mai 1961 nr. 2.

⁸² Prp. 1980 s.52-53.

⁸³ Prp. 1980. s. 52-53

⁸⁴ Åndsverkloven § 39 b andre ledd.

Etter panteloven § 3-4 andre ledd bokstav c, er også «mutingsrett» etter lov av 30. juni 1972 nr. 70 om bergverk, en del av et driftstilbehørspant. «Mutingsrett» blir definert i bergverksloven kap.3. Begrunnelsen for at mutingsretter ikke kan pantsettes alene, men bare som en del av et driftstilbehør, er at dette er så usikre verdier at de ikke gir noe godt kredittgrunnlag i seg selv. Når en næringsdrivende som driver bergverksdrift pantsetter driftstilbehøret sitt, vil samtidig mutingsretter være en viktig del av panteobjektet.⁸⁵

7.1.2. OBJEKTET FOR VARELAGERPANT.

§ 3-11, 2. ledd bokstav a, viser at det er virksomhetens beholdning av «råvarer, uferdige og ferdige varer og handelsvarer» som er en del av panteobjektet. Det avgjørende er at gjenstandene er beregnet på videresalg, enten slik de er, eller etter større eller mindre bearbeidelse.⁸⁶ Ellers er det ingen begrensninger i hva som faller inn under vilkårene i 2. ledd bokstav a. Dette vil avhenge av den enkelte typen virksomhet. Et varelager kan bestå av alt fra enkle og rimelige til ekstra verdifulle objekt. Et klart skille mot gjenstander som er en del av et driftstilbehørspant, eller andre panteobjekt kan dermed være ekstra viktig, med tanke på den variasjon i verdi et varelagerpant kan ha.

«Drivstoff og andre varer som forbrukes under virksomheten» er også en del av varelageret ifølge § 3-11, 2. ledd bokstav b. Her under faller både det som forbrukes under selve produksjonen, og det som går opp i det som produseres, såkalte hjelpestoffer.⁸⁷ Etter ordlyden er det ikke noe vilkår at varene må forbrukes i en produksjonsprosess, eller være en del av det ferdige produkt. Som vist tidligere i oppgaven, vil det også her være et grunnlag for vurderingen hvilken varighet løsøret er forventet å ha. Alt fra kontorrekvisita til maling kan «forbrukes» i virksomheten, så lenge det er av begrenset varighet vil det være en del av varelageret.

Etter andre ledd bokstav c er også «emballasje» til virksomhetens produkter en del av varelageret. Dette vil være både ubenyttet emballasje som ligger på lager, og emballasje som er beregnet på intern lagring eller skal benyttes ved salg. Her kommer vurderingen rundt gjenstandens varighet inn igjen. Falkangerutvalget legger til grunn som et veiledende synspunkt at gjenstander med opp til et års varighet vil være forbruksmateriell, og dermed falle inn under et eventuelt varelagerpant.⁸⁸ Det som etter ordlyden faktisk er emballasje vil være ment å følge gjenstanden til kjøper, og vil også som regel være av kort varighet. Kasser og containere som brukes til oppbevaring, vil være av mer varig art, og dermed en del av et driftstilbehør og ikke et varelager.⁸⁹

⁸⁵ Prp.1980. s. 36-39.

⁸⁶ Prp.1980 s. 53.

⁸⁷ Skoghøy Panteretten s. 72

⁸⁸ NOU 1993:16 s. 157-158.

⁸⁹ Skoghøy Panteretten s. 72

7.2. SVERIGE.

Den svenske loven om «företagshypotek» er bygget opp med en hjemmel som omfatter alt løsøre en næringsdrivende kan underpantsette.⁹⁰ På bakgrunn av de objekter som kan være omfattet av et «företagshypotek», blir dette en felles hjemmel både for forskjellige typer driftstilbehør, og for varelager.

Etter 2 kap. 1 § er det den næringsdrivendes «lösa» eiendom som er omfattet av foretakshypoteket. Som nevnt tidligere i oppgaven er det ifølge kommentarene til loven etter sedvanlig juridisk språkbruk alle økonomiske tilganger som ikke etter 2. kap. i «jordabalken» regnes som fast eiendom.⁹¹

Forarbeidene til loven lister opp hva som ble regnet som løs eiendom etter lov om «företagshypotek» fra 1966.⁹² Forarbeidene til de senere lov om «företagshypotek» sier at alle disse typene eiendom bør være en del av hypotekunderlaget.⁹³ Alt løsøre som faller inn under objektet for driftstilbehør- og varelagerpant etter norsk panterett, vil være en del av hypotekunderlaget i den svenske loven. I tillegg nevnes for eksempel forskjellige bruksretter og leierettigheter.

Det følger videre av forarbeidene at hypotekunderlaget blir utvidet med blant annet en virksomhets «affärsvärde», såkalt goodwill. Begrunnelsen for å utvide hypotekunderlaget er å styrke foretakshypotekets stilling.⁹⁴ I tillegg ønsker man å lage objektet for «företagshypoteket» slik at flest mulige avgrensings spørsmål kan bli unngått.

Oppbyggingen av 2kap. 1 § i lov om «företagshypotek» viser at underlaget for «företagshypoteket» er negativt avgrenset. I hjemmelens 2. ledd 1-4. punktum blir det som er unntatt fra hypotekunderlaget listet opp. Både i norsk, finsk, dansk og islandsk panterett er underlaget for driftstilbehørspantet positivt avgrenset. Dette medfører at løsøre som ikke blir nevnt i hjemmelen, vil ikke være en del av et driftstilbehørspant.

I forarbeidene til den danske «tinglysningsloven» blir det vurdert om underlaget for «virksomhedspantet» skal avgrenses negativt.⁹⁵ Begrunnelsen for å ikke gjennomføre dette, er at løsøre som ikke er en del av unntaket, kan bli en del av panteobjektet uten at dette var intensjonen fra lovgivers side. Under lovforberedelsene vil det bli vurdert hvorvidt forskjellige typer løsøre skal være en del av panteobjektet. Andre typer løsøre som kommer til etter hvert fordi de ikke faller inn

⁹⁰ 2 kap. 1 §.

⁹¹ Kommentarene til SFS 2008:990 Lag (2008:990) om företagshypotek, nevnt under 3.2 i oppgaven.

⁹² Prop. 1983/84:128. s 53-54.

⁹³ Prop. 1983/84:128 s. 53-54.

⁹⁴ Prop. 1983/84 s. 54.

⁹⁵ «Betæknningen» s.109.

under unntakene, vil ikke være vurdert på denne måten. Også gjenstander uten særlig verdi kan dermed bli en del av underlaget, noe som ikke er ønskelig.

I følge 2. kap. 1 § er ikke «kassa- og bankmedel» en del av hypotekunderlaget. Lovkommentaren sier at denne avgrensingen innebærer at alle andre fordringer og rettigheter vil være en del av «företagshypoteket».⁹⁶ En av disse rettighetene er «goodwill». I forarbeidene til loven blir det ikke diskutert hvorvidt goodwill er eiendom, men det følger av lovkommentaren at det i juridisk litteratur er uenighet om dette.⁹⁷ I forarbeidene blir det bare slått fast at goodwill er en stor og viktig verdi for et firma.

I Rådsegn 8 om pant blir det gjort en tilsvarende vurdering når det gjelder norsk pantelov.⁹⁸ Vurderingene her er at goodwill representerer en stor verdi, men at det ikke kan være et eget frittstående objekt. Goodwill må anses å være en del av et firma, som vil følge firmaet ved et eventuelt salg, eller ved en overdragelse.

Samtidig vil det ikke foreligge noe forbud mot pantsettelse av goodwill, slik at det ved pantsettelse av driftstilbehør kan følge med «på kjøpet».⁹⁹ Dette er det samme som at den som overtar et slikt driftstilbehør kan benytte seg av den goodwill som følger med. Om det har faktisk betydning for verdien på det enkelte driftstilbehør vil nok variere.

Hvorvidt goodwill blir en del av et hypotekunderlag etter svensk rett, vil i alle tilfellet bli regulert av unntaket fra hypotekunderlag i 2. kap 1 § andre ledd punkt 4.¹⁰⁰ Etter denne hjemmel er det bare eiendom som det kan bli tatt utlegg i, eller som kan inngå i en konkurs, som kan være en del av et hypotekunderlag.

Ut i fra «betækning om virksomhetspant» er det etter dansk rett ikke noe problem å ha et virksomhetspant som inkluderer goodwill.¹⁰¹ Etter dansk rettspraksis kan goodwill pantsettes særskilt etter reglene om underpant i løsøre. Rettspraksis viser samtidig at goodwill kan være gjenstand for utlegg, selv om det ikke kan selges på tvangsauksjon.¹⁰² I U 1993.392/2H aksepterer Høyesterett tinglysning av underpant i blant annet en tannleges goodwill, i form av klinikkens opparbeidede kundekrets, og mangeårige beliggenhet på samme gate.

⁹⁶ Lovkommentar punkt 446.

⁹⁷ Lovkommentar punkt 446.

⁹⁸ Rådeseign 8 s. 94.

⁹⁹ Rådeseign 8 s. 94.

¹⁰⁰ Lov om «företagshypotek».

¹⁰¹ Betekningen s. 126.

¹⁰² U 1993.392/2H og U 1995.500 H.

I den finske loven åpner 3 § punkt 2. for at goodwill kan være en del av underlaget for «företagsinteckning».¹⁰³ Etter ordlyden kan andre immatrielle rettigheter enn de som nevnes i hjemmelen også inntegnes. Den islandske panteloven åpner derimot ikke for pantsettelse av immatrielle rettigheter.

En konklusjon her må bli at så lenge loven i det enkelte tilfellet åpner for at goodwill er en del av panteobjektet, må det være opp til rettspraksis å avgjøre om den faktisk er det.

De andre unntakene fra hypotekunderlaget kommer jeg tilbake til under punktet om andre avgrensinger av panteobjektet.

7.3 FINLAND.

Den finske «företagsinteckningslag» har i 3 § en positiv oppregning av hvilke gjenstander som er en del av inntegningsunderlaget. «Företagsinteckningen» «omfatter» etter lovens punkt 1-4 både det som naturlig faller inn under betegnelsen driftstilbehør, anleggsutstyr, immatrielle rettigheter, andre særskilte rettigheter, objekter som vil være en del av et varelager og forskjellige verdipapir, fordringer og andre finansielle instrument. Etter ordlyden er dette en uttømmende oppregning, slik at ikke annet enn det løstøret som er nevnt i hjemmelen kan være en del av underlaget for «företagsinteckningen».

Ut i fra 3 § 1. punkt er det klart at det løstøret som faller inn under dette punktet, tilsvarer det løstøret som er en del av et driftstilbehør etter norsk pantelov.¹⁰⁴ Løstøret som følger av 3 § 3. punkt, tilsvarer det som er en del av underlaget for et varelagerpant i den norske panteloven.¹⁰⁵ Dette tilsier at drøftelser rundt hva som faller inn under det enkelte vilkår i den finske loven, vil tilsvare drøftelsene etter norsk rett.

Etter 3 § i «företagsinteckningslag» er «kassamedel» en del av inntegningsunderlaget. Den norske panteloven gir derimot ikke næringsdrivende muligheten til å underpantsette kontanter eller bankinnskudd. Etter den svenske loven om «företagshypotek» er heller ikke «kassamedel» en del av hypotekunderlaget.

Spørsmålet er så hvilke konsekvenser «kassamedel» kan ha som underlag for en «företagsinteckning». Her er ikke det problematiske å avgrense panteobjektet, det er mer konsekvensene for inntegningen som er det problematiske. I forarbeidene til den norske panteloven blir det ikke vurdert hvorvidt kontanter og bankinnskudd skal være en del av et virksomhetspant.

¹⁰³ Lov om «företagsinteckning»

¹⁰⁴ Panteloven § 3-4 2. ledd.

¹⁰⁵ Panteloven § 3-11 2. ledd.

Da man i Sverige på nytt vurderte lov om «företagshypotek» i forarbeidene i den seneste loven, ble det referert til tidligere vurderinger rundt «kassamedel» som en del av hypotekunderlaget. I SOU 1999:1 blir det vist til utredningen i SOU 1981:76.¹⁰⁶ Fordelene ved å ha «kassamedel» som en del av hypotekunderlaget, er at betydningen av om en bedrift har store kundefordringer eller mange kontanter blir redusert. De som hadde inntegning var lite villige til å støtte opp om rekonstruksjonsforsøk av bedrifter som hadde problemer. Risikoen var at hvis bedrifter hadde mange kundefordringer som hadde tilstrekkelig verdi til at de med inntegning kunne få dekning for sine krav, ville man heller styre bedriften mot konkurs i stedet for rekonstruksjon.¹⁰⁷ I tillegg vil hypotekunderlaget variere veldig i verdi nærmest fra dag til dag. Den næringsdrivende har også med dette stor mulighet til å påvirke hypotekunderlaget selv. Dette kan for eksempel medføre press fra kreditorer til å foreta valg som er mest gunstig for dem selv.¹⁰⁸

På den annen side viser utredningen at ved å utvide hypotekunderlaget til også gjelde kontanter og bankinnskudd, ville dette gi andre kreditorer med fortrinnsrett en svakere stilling. Det ville også bli enda vanskeligere for kreditorer uten sikkerhet, å få dekket sine fordringer.¹⁰⁹

Rettspraksis viser også at man etter hvert finner en løsning på problemene rundt foretaksrekonstruksjon, med en såkalt administrasjonskonto.¹¹⁰ Likvide midler som kommer til under en rekonstruksjon blir satt på en slik konto, der et bestemt eller et behovsprøvd beløp skal tilfalle kreditorer med sikkerhet i «företagshypotek».

Dette viser at i Sverige ble det vurdert som minst problematisk å utelate «kassamedel» fra hypotekunderlaget.

I «betækning om virksomhedspant» ble i Danmark også vurdert hvorvidt kontanter og bankinnskudd skulle være en del av underlaget for virksomhetspant.¹¹¹

Betraktningene rundt det positive ved at kontanter og bankinnskudd er en del av underlaget, tilsvarer den i Sverige. Spesielt nevnes fordelene ved at man kan motvirke misbruk og omgåelser, ved at pantsetter utskiller aktiver fra pantet og salgssummen blir satt på konto, slik at den dermed er unntatt fra panteunderlaget.¹¹²

¹⁰⁶ SOU 1999:1 s. 277

¹⁰⁷ SOU 1999:1 s. 277

¹⁰⁸ SOU 1999:1 s. 277.

¹⁰⁹ SOU 1999:1 s. 277.

¹¹⁰ Rettspraksis NJA 1987 s.105 og 1989 s. 705 1.

¹¹¹ «Betækningen» s.136-137.

¹¹² «Betækningen» s. 136-137.

Motsatt mener man i betenkningen at det også finnes mange muligheter for omgåelse hvis kontanter og bankinnskudd er en del av panteobjektet.¹¹³ En pantsetter kan for eksempel la seg påvirke av en panthaver til å realisere en del verdier som ikke inngår i virksomhetspantet, og så sette disse inntjente midler på konto slik at de dermed inngår i panteobjektet.

I følge forarbeidene kan problemene ved at kontanter og bankinnskudd ikke er en del av et virksomhetspant, avhjelpes ganske greit. Er panthaver for eksempel et pengeinstitut, kan reglene i verdipapirloven medføre at det ikke har noe betydning om det er virksomhetspant i kontanter og bankinnskudd.¹¹⁴ Avgjørelsen etter dansk rett ble dermed å utelate kontanter og bankinnskudd fra underlaget for virksomhetspant.

7.4. DANMARK.

«Tinglysningsloven» § 47 c stk.3 viser hva virksomhetspant kan «omfatte». Etter ordlyden er dette en uttømmende oppramsing av de aktiver som er underlaget for et virksomhetspant. Dette blir også bekreftet i forarbeidene.¹¹⁵

Videre følger det av forarbeidene at det enkelte løssøre som er en del av panteobjektet, bare kan falle inn under et av punktene i hjemmelen.¹¹⁶ Hvert punkt inneholder en hovedgruppe med løssøre, der det enkelte punkt tilsvarer den enkelte hjemmelen for underpantsettelse av en virksomhetsløssøre etter norsk rett.

Som nevnt tidligere i oppgaven er det ønskelig at de forskjellige typer med løssøre er entydig avgrenset. Etter forarbeidene er dette begrunnet med at hvis man utformer virksomhetspantet slik at en pantsettelse kan begrenses til en eller flere løssøretyper, vil dette være hensiktsmessig.¹¹⁷ En slik utforming vil i så fall tilsvare den norske modellen. En nøye avgrensing mellom de enkelte løssøregrupper som faller inn under panteobjektet, er også med på å gjøre avgrensingen mot andre panteobjekt enklere og klarere.

Spørsmålet kan så stilles om «driftsinventar og driftsmateriel» etter den danske tinglysningsloven tilsvarer underlaget for driftstilbehørspant etter den norske panteloven. Etter ordlyden kan «driftsmateriel» omfatte både maskiner og redskaper, mens «driftsinventar» tilsvarer innbo etter

¹¹³ «Betækningen» s. 136-137.

¹¹⁴ «Betækningen» s. 137, som henviser til «værdipapirhandelsloven» kap. 18 a.

¹¹⁵ «Betækningen» s. 105.

¹¹⁶ «Betækningen» s. 110.

¹¹⁷ «Betækningen» s. 110.

den norske loven.¹¹⁸ Det følger også av forarbeidene at det er slike gjenstander som maskiner, kontorinventar og tekniske anlegg som omfattes av virksomhetspantet.¹¹⁹

Som etter norsk lov har det heller ingen betydning om driftstilbehøret er fysisk tilknyttet næringseiendommen, eller om det faktisk benyttes i driften. Også overskuddsmateriale med karakter av driftsmidler eller driftsinventar er en del av panteobjektet.

«Tinglysningsloven» § 47 c stk.3 5. punkt viser at «drivmidler og andre hjelpestoffer» også omfattes av et virksomhetspant. Etter ordlyden er dette løstøre som forbrukes i en virksomhet. Forarbeidene bekrefter dette, og sier at slike stoffer er nødvendige og en naturlig del av et virksomhetspant.¹²⁰ Det ble vurdert hvorvidt «drivmidler og andre hjelpestoffer» burde vært omfattet av begrepet «driftsinventar og driftsmateriell», men man fant ut at dette ville være å tøye ordlyden for langt.¹²¹ «Driftsinventar og driftsmateriell» er ment å ha en mer varig tilknytting til en virksomhet, noe som tilsvarer vurderingene rundt skillet mellom driftstilbehør og varelager etter norsk rett, og hvilken varighet den enkelte løstøret har.

Etter dansk rett blir likevel ikke «drivmidler og andre hjelpestoffer» ansett å være en del av et varelager. Skal dette løstøret være en del av de gjenstander som kan benevnes varelager, må det være som for eksempel bensin opplagret for salg.¹²²

De gjenstander som ellers er en del av et varelager følger av § 47 c stk.3 2. punkt. Dette er lagre av «råvarer, halvfabrikata og færdigvarer». Etter ordlyden er dette gjenstander som er ment å skaffe virksomheten inntekter, enten de blir tilvirket først eller bare solgt. Det er på bakgrunn av den enkelte typen virksomhet det må vurderes hva som utgjør en vare ment for salg i det enkelte tilfellet. Ut i fra forarbeidene var det først vurdert hvorvidt det bare var «færdigvare» som skulle utgjøre varelageret, ikke råvarer og halvfabrikata i tillegg.¹²³ Man kom imidlertid frem til at dette kom til å skape vanskelige avgrensningsspørsmål, slik at også råvarer og halvfabrikata ble en del av panteobjektet.

Også emballasje som varen er ment å selges i er en del av panteobjektet, selv om denne kan være opplagret til senere bruk.¹²⁴ Dette følger ikke direkte av lovteksten, men emballasje vil som regel

¹¹⁸ § 3-4 2. ledd bokstav a.

¹¹⁹ «Betækningen» s.116

¹²⁰ «Betækningen» s.124.

¹²¹ «Betækningen» s. 124.

¹²² «Betækningen» s. 125.

¹²³«Betækningen» s. 112.

¹²⁴ «Betækningen» s. 112.

være en naturlig del av en vare. I den norske panteloven er emballasje spesielt nevnt i hjemmelen for pantsettelse av varelager.¹²⁵

7.5 ISLAND.

Den Islandske panteloven har som tidligere nevnt, en tilsvarende oppbygning som den norske panteloven. Islandske næringsdrivende kan pantsette driftstilbehør etter 24. artikkel i panteloven. 2. ledd viser at gjenstandene som kan være underlaget for pant i driftstilbehør, tilsvarer det løsøret som er underlaget for driftstilbehørspant i Norge. Dette tilsier at vurderingene rundt hvilke gjenstander som faktisk er en del av panteobjektet, vil tilsvare vurderingene etter norsk lov.

Immatrielle rettigheter er derimot ikke en del av objektet for driftstilbehørspant etter islandsk lov.

Varelager kan pantsettes etter 33. artikkel. Den viser at både råvarer, halvfabrikata og ferdige varer er en del av panteobjektet.¹²⁶ I tillegg er etter 2. ledd bokstav b, drivstoff og andre hjelpestoffer som forbrukes i virksomheten en del av varelageret. Det er også ifølge bokstav c emballasje til produktene. Ordlyden her er dermed nesten identisk med § 3- 11 i den norske loven, noe som også tilsier en tilsvarende tolkning som etter norsk lov.

8. VILKÅR SOM BEGRENSER PANTEOBJEKTET.

8.1. NORGE

Ut i fra panteloven § 3-4 første ledd kan næringsdrivende underpantsette «driftstilbehør» som «brukes» eller er «bestemt» for pantsetters «næringsvirksomhet». Selv om «driftstilbehør» etter ordlyden kan høres ut som det må være tilbehør til fast eiendom eller en annen hovedting, foreligger det ikke noe krav om dette. Videre er det i utgangspunktet ikke problematisk hvorvidt driftstilbehøret «brukes» i pantsetters virksomhet. Det som kan medføre vanskeligheter her er når gjenstander anvendes både privat og i virksomhet. I følge forarbeidene er det den hovedsakelige bruken som blir avgjørende.¹²⁷

Rettspraksis bekrefter dette for eksempel i RG 1988 s. 652. Riktig nok er dette ikke en høyesteretts avgjørelse, og den gjelder også motorvogner som er et eget panteobjekt etter panteloven av 1980, og ikke en del av et driftstilbehør. Denne dommen viser at når en bil for det meste brukes til privat kjøring, er det den reelle bruken som er avgjørende, ikke det at bilen innimellom benyttes i

¹²⁵ Panteloven § 2-11 2. ledd bokstav c.

¹²⁶ 33. artikkel 2. ledd bokstav a.

¹²⁷ Prp. 1980 s. 53.

sammenheng med næringsvirksomhet. Et tilsvarende, konkret vurdering må kunne gjøres i andre tilfeller.

Når er så et driftstilbehør «bestemt» for pantsetters virksomhet. Det er etter ordlyden tilstrekkelig at gjenstander er kjøpt inn eller anskaffet med tanke på at de skal anvendes i virksomheten på et eller annet tidspunkt. Dette kan være maskiner eller redskaper som ikke installert eller tatt i bruk på annen måte, eller materiale eller andre gjenstander som skal inkorporeres i andre driftsmidler. Her vil hensynet til å avgrense mot private eiendeler gi en god pekepinn.

Spørsmålet er videre hvordan begrepet «næringsvirksomhet» skal avgrenses. Det er helt klart at den virksomhet som danner grunnlaget for at pantsetter er å anse som næringsdrivende etter loven, er å anse som næringsvirksomhet. All virksomhet som naturlig faller innunder her, må anses som den samme næringsvirksomheten. Skoghøy bruker som eksempel at driver den næringsdrivende skole, jf. § 3-5 bokstav b, er all virksomhet som inngår som en naturlig del av det å drive skole, «næringsvirksomhet» etter § 3-4 første ledd.¹²⁸

Forarbeidene er upresise i vurderingene av begrepet «næringsvirksomhet». Det blir henvist til uttalelser i Rådsegn 8, som også er upresise, men viser til det «alminnelige næringsbegrep» som nå er blitt definert i forarbeidene til lov om registrering av foretak mv.¹²⁹ Dette taler for at tilbehør til all den virksomhet pantsetter driver er en del av driftstilbehørspantet, så lenge virksomheten faller inn under det «alminnelige næringsbegrep».

Etter panteloven § 3-4 tredje ledd, jf. § 1-3, andre ledd er det bare den overførbare bruksrett pantsetter har til enhver tid som avgrenser panteobjektet. Det er den avgrensede bruksrett som utgjør driftstilbehørspantet. Som under vurderingen om opphavsretter, må det også her kunne legges til grunn at det må være avklart senest ved pantsettelsen hvorvidt bruksrettene er overførbare.

I § 3-4 femte ledd blir panterettene til driftstilbehøret definert som et tingsinnbegrepspant. De vilkår som må være oppfylt etter denne hjemmelen har jeg beskrevet tidligere i oppgaven. Andre avgrensninger enn de som følger av loven er ikke mulige. Det følger av § 1-2 2. ledd at reglene om driftstilbehør og varelager er ufravikelige. Avtales en annen avgrensning av panteobjektet enn det som følger av loven, er avtalen ugyldig, både mellom partene og overfor en tredjepart. Hensynet bak dette er blant annet at en avtale om pant ikke bare angår de to parter som gjør avtalen. Det vil for eksempel også kunne være andre som har et krav mot den part som er debitor, eller det kan være

¹²⁸ Skoghøy, Panteretten s. 61

¹²⁹ Prp. 1980 og Ot.prp. nr. 50 (1984-85) s. 39-40.

andre parter med pant i samme gjenstand. Når slike avtaler er regulert med lov, er det mindre fare for at vanskelige avgrensningsspørsmål oppstår. Det vil også være enklere å avdekke de faktiske forhold mellom partene og hvilke avtaler som er gjort.

Etter § 3-4 femteledd andre setning kan den næringsdrivende pantsette driftstilbehøret for de enkelte avdelinger som «driftsmessig er adskilt». Dette taler for at driften ved den enkelte avdeling, må fremstå som separat i forhold til hverandre. Det er flere former for driftsmessig adskillelse.¹³⁰

For det første kan det foreligge en geografisk adskillelse. En bedrift som driver produksjon eller omsetning på forskjellige steder kan sies å være «driftsmessig adskilt». Det bør likevel bli foretatt en nærmere vurdering. I følge Sjur Brækhus må den enkelte avdeling fremstå som en separat økonomisk enhet.¹³¹ I dette ligger at det må være enkelt å skille driftstilbehøret i de enkelte avdelinger fra hverandre. I Norblastdommen blir det uttalt at det ikke kan stilles så strenge krav her, når det er snakk om stor geografisk adskillelse.¹³² Videre må den enkelte avdeling danne en naturlig, økonomisk enhet, slik at det ved en eventuell avhendelse ikke går tapt fellesverdier av vesentlig betydning for den enkelte avdeling.¹³³

En «driftsmessig adskillelse» er videre mulig når de forskjellige avdelinger i en bedrift har separate regnskap. Da vil det enkelte regnskap kunne vise hva som tilhører den enkelte avdeling, og dermed skape et klart skille mellom avdelingene. Det er også mulig å registrere forskjellige avdelinger underlagt et selskap i Foretaksregisteret.¹³⁴

Ved en funksjonell adskillelse kan det også finne sted en «driftsmessig adskillelse».¹³⁵ Bedrifter kan drive med forskjellige typer virksomhet på det samme området. En møbelbutikk kan samtidig ha en samme bygning, eller en bensinstasjon kan samtidig drive med bilutleie. Det avgjørende her er at de forskjellige virksomheter må fremstå som klart adskilte.

Selv om det stilles krav til at den enkelte avdeling må være en selvstendig økonomisk enhet, må det kunne åpnes for en viss administrativ samordning.¹³⁶ Vurderinger som kan gjøres her er hvilken funksjon den enkelte type virksomhet eller avdeling har, og hvor vanskelig det kan bli å skille de

¹³⁰ Prp. 1980 s.112.

¹³¹ RG 1987 s. 140.

¹³² Rt. 1995 s. 1181 A.

¹³³ RG 1987 s. 140.

¹³⁴ http://www.brreg.no/registrering/flere_bedrifter.html.

¹³⁵ Prp. 1980 s. 112

¹³⁶ Rt. 1995 s. 1181 A.

enkelte typer driftstilbehør fra hverandre. Det er et klart krav at den enkelte virksomhet eller avdeling må fremstå som en selvstendig enhet.¹³⁷

Den organisatoriske måten en bedrift er bygget opp på kan også medføre en «driftsmessig adskillelse». Forskjellige avdelinger på et sted, med samme oppgaver kan ha forskjellig ledelse og dermed være driftsmessig adskilt.¹³⁸ Vurderingene her må bli de samme som over.

Det følger forutsetningsvis av § 3-4 femte ledd at pantsatt driftstilbehør kan avhendes eller skiftes ut. Videre kan nye objekt komme til, og bli en del av driftstilbehøret. § 3-7 første ledd gir hjemmel for å «skifte ut» eller «avhende» pantsatt driftstilbehør. Når noe blir skiftet ut, tilsier dette at panteretten fortsatt hefter ved objektet. Skulle det som blir skiftet ut, bli tatt i bruk på andre måter for eksempel til privat bruk, er det en naturlig slutning ut ifra avgrensningen mot private eiendeler, at panteretten i objektet faller bort.

Hva er så følgen av å «avhende» pantsatt driftstilbehør. Etter § 3-7 tredje ledd medfører en lovlig avhendelse at panteretten i det solgte faller bort, når selgeren ikke lenger har «råderett» over objektet. På hvilket tidspunkt råderetten faller bort må avgjøres etter egne regler. Panteretten kan også falle bort ved godtroerverv, jf. § 3-7 tredje ledd siste setning.

I følge § 3-7 tredje ledd vil panteretten «lovlig» falle bort når reglene i § 3-7 første og andre ledd er fulgt, sammen med reglene i konkursloven. Etter § 3-7 første ledd må utskifting eller avhendelse være i «samsvar med forsvarlig drift» og ikke «vesentlig» forringe panthavers sikkerhet. Hva som er i «samsvar med forsvarlig drift» må vurderes konkret i det enkelte tilfellet. Det bør være en forutsetning at vanlig drift blir opprettholdt, slik at når driftstilbehøret blir avhendet, kommer det nytt til etter behov.

At panthavers sikkerhet ikke skal bli «vesentlig» forringet åpner likevel for at driften kan endres, eller at en del driftstilbehør kan selges unna, uten at det bli erstattet med noe nytt. Ved innkjøp av nye objekter, vil disse bli en del av driftstilbehørspantet når selger ikke lenger har råderett over objektet. Her blir vurderingene tilsvarende som når pantsetter selger driftstilbehør, jf. drøftelsen om § 3-7 tredje ledd i avsnittet over.

Panteloven § 3-11 tredje ledd viser at også varelagerpantet er et tingsinnbegreps pant, og at panteretten gjelder slik varelageret er til enhver tid. Videre kan panteretten gjelde en nærmere angitt del av varelageret, når en virksomhet er inndelt i selvstendige enheter, som driftsmessig er adskilt fra hverandre. Vurderingene blir tilsvarende som for driftstilbehør.

¹³⁷ Prp. 1980 s. 112.

¹³⁸ Prp.1980 s.112.

§ 3-4 tredje ledd om overførbare bruksretter kommer også til anvendelse ifølge 3-11 femte ledd. Dette er ikke særlig praktisk når det gjelder varelager, og vil trolig sjelden forekomme. Begrunnelsen er at gjenstander i et varelager er ment for salg.

Spørsmålet blir hvorfor loven likevel åpner for en slik mulighet. Etter ordlyden må retten være «overførbar», noe som medfører at den kan overføres til andre og at den som eier gjenstanden har samtykket til dette, jf. vurderingene over. At noen andre kan kjøpe den overførbare rettigheten er dermed mulig. Det følger også direkte av loven, at skal en gjenstand være en del av et panteobjekt, må rettigheten i gjenstanden være overførbar og dermed mulig å selge til andre.¹³⁹ Sammenhengen i lovteksten taler derfor for at det åpnes for en slik mulighet.

§ 3-13 jf. § 3-7 tredje ledd medfører tilsvarende regler for avhendelse av varelager som for driftstilbehør. Men varer av et pantsatt varelager kan avhendes «fritt» innenfor rammen av pantsetters «vanlige» næringsvirksomhet. Når varene kan avhendes «fritt», vil det si at det ikke er noen begrensninger i forhold til verdireduksjon av varelageret. En god del varer vil også være sesongbetonte, slik at det vil være normalt med store variasjoner i varelagerbeholdningen. Avgrensningen vil være rammen av pantsetters «vanlige» næringsvirksomhet, og de samme vurderinger som for driftstilbehørspant etter § 3-7 første ledd må komme til anvendelse her.

8.2 SVERIGE.

I følge 2. kap. 1 § i loven om «företagshypotek» er det «näringsidkarens» löse eiendom som «hör till» den inntegnede «verksamheten» som omfattes av hypoteket. Ut i fra at det må være «näringsidkarens» lösöre som er omfattet av hypoteket, tilsier dette at leiet eiendom ikke kan være en del av hypotekunderlaget. Forarbeidene bekrefter dette, og sier også at når eiendeler er kjøpt på avbetaling med pant i det solgte, er det bare den delen som ikke lenger er beheftet med salgspant, som tilhører den næringsdrivende.¹⁴⁰ Dette tilsvarer avgrensningene etter norsk rett når det gjelder salgspant, men også leiet eiendom kan være en del av et norsk driftstilbehørspant, men bare den leierett pantsetteren har.¹⁴¹

Videre må lösöret «hör till» den inntegnede virksomheten. Dette er en avgrensning mot den næringsdrivendes private eiendom, en problemstilling som er gjennomgått tidligere i oppgaven.

Den inntegnede «verksamheten» som omfattes av hypoteket, er etter ordlyden den virksomheten som er grunnlaget for at pantsetter er næringsdrivende. I følge forarbeidene korresponderer

¹³⁹ Panteloven § 3-4, 3. ledd.

¹⁴⁰ Prop. 1983/84: 128

¹⁴¹ Panteloven §3-4, 3. ledd

begrepet næringsdrivende med næringsvirksomhet.¹⁴² Forarbeidene henviser så til proposisjonen til loven om «handelsbolag och enkla bolag», der næringsvirksomhet blir beskrevet som en yrkesmessig drevet virksomhet, med økonomisk natur.¹⁴³ Næringsvirksomhet blir tilsvarende beskrevet etter norsk rett, men i forhold til panteloven blir begrepet utvidet til å gjelde all virksomhet den næringsdrivende driver med.¹⁴⁴ Etter de svenske forarbeidene foreligger det ingen slik utvidelse.

2. kap. 1 § punkt 4 viser også at det bare er eiendom som kan være gjenstand for tvangsfullbyrdelse eller konkurs som kan være gjenstander i et «företagshypotek». I følge forarbeidene er det ikke noe problem hvis løsøret bare kan være gjenstand for konkurs.¹⁴⁵

Lov om «företagsinteckning» sier ingenting om kjøp og salg av gjenstander i et hypotek. Ut ifra forarbeidene er det når eiendommen tilhører den næringsdrivende og virksomheten, at den er en del av hypotekunderlaget.¹⁴⁶ Drøftelser rundt når løsøret faktisk er en del av hypotekunderlaget, må løses på bakgrunn av andre regler. Det samme gjelder hva som er utilbørlig når det gjelder salg av gjenstander i forhold til gjenværende verdi på et «företagshypotek».

At «företagshypoteket» gjelder den eiendom som tilhører virksomheten i sin helhet, slik det er til enhver tid, følger av ordlyden i 2 kap. 1 §, første setning. Dette blir bekreftet i forarbeidene.¹⁴⁷

Spørsmålet er så om det er mulig å opprette «företagshypotek» i enkelte avdelinger eller deler av en virksomhet. I følge 3. kap. 1 § er det ikke adgang til dette, det er all den virksomhet den næringsdrivende utøver i Sverige som er grunnlag for hypoteket. I den tidligere lov om «företagshypotek» var det adgang til slik pantsettelse, men denne muligheten ble sjelden benyttet.¹⁴⁸ På bakgrunn av dette blir ikke denne adgangen opprettholdt i den nye loven om «företagshypotek».

8.3. KORT OM FINLAND, DANMARK OG ISLAND.

Både den finske, danske og islandske pantelovgivningen åpner for tilsvarende drøftelser rundt avgrensning av panteobjektet, ut ifra tilsvarende vilkår i den enkelte lov. Men i motsetning til den svenske loven, er det etter finsk lov mulig med avdelingsvis pantsettelse. Dette følger av 5 § 2. setning i «företagsinteckningslagen». Ordlyden viser at en slik pantsettelse kan deles opp etter hvor

¹⁴² Prop.1983/84:128 s. 49.

¹⁴³ Lov 1980:1102 1 kap. 1 § og prop. 1979/80:143 s. 109.

¹⁴⁴ Prp. 1980 s. 47-48.

¹⁴⁵ Prop. 1983/84:128 s. 54.

¹⁴⁶ Prop. 1983/84:128 s. 53.

¹⁴⁷ Prop. 1983/84:128 s. 53.

¹⁴⁸ Prop. 2007/08:161 s. 42.

avdelingene ligger, da det er mulig med separat pantsettelse av avdelinger i forskjellige kommuner eller i forskjellige fylker.

Videre er det mulig med separat pantsettelse av løsøre som tilhører forskjellige deler av den inntegnede virksomhet, selv om avdelingene er lokalisert på samme sted.

Dette tilsvarer avdelingsvis pantsettelse etter norsk lov.¹⁴⁹ For å kunne skille ut det løsøret som tilhører den enkelte avdeling, jf. 5 § 2 setning, må det også her gjøres en konkret vurdering på bakgrunn av sikre holdepunkt, av hvilke eiendeler som naturlig tilhører den enkelte avdeling.

I den danske «tinglysningsloven» viser § 47 c stk. 4 at løsøre som kan pantsettes etter andre regler, ikke er en del av underlaget for virksomhetspant etter § 47 c stk. 3.

I den islandske panteloven viser 24. artikkel 5. punkt og 33. artikkel 3. punkt at avdelingsvis pantsettelse er mulig, både når det gjelder driftstilbehør og varelager.

Det som er spesielt etter Islandsk panterett, er at ved pantsettelse av driftstilbehør etter 24. artikkel, må pantsettelsen skje sammen med pantsettelse av den eiendom virksomheten blir drevet fra, jf. 24 art. 1. punkt. Som vist under punktet med kort historikk tilsvarer dette de regler som tidligere gjaldt for pantsettelse av driftstilbehør etter den norske panteloven.

9.SÆRLIGE FORMER FOR UNDERPANT I DRIFTSTILBEHØR OG VARELAGER.

Den norske og den islandske panteloven inneholder regler om særlige former for underpant i driftstilbehør og varelager. Her skal jeg bare gå kort igjennom de særlige former for underpant etter den norske panteloven, og se på et par problemstillinger som kan være aktuelle.

9.1 PANT I MOTORVOGNER, ANLEGGSMASKINER OG JERNBANEMATERIELL.

Motorvogner, anleggsmaskiner og jernbanemateriell kan pantsettes som tingsinnbegrep etter § 3-8. Begrunnelsen for at denne særskilte hjemmelen ble beholdt etter at kravet om pantsettelse sammen med fast eiendom for driftstilbehør ble opphevet, er at dette var en godt innarbeidet og velfungerende regel.¹⁵⁰ Det blir også fremhevet i proposisjonen at skal de særlige former for underpantsettelse bli opphevet, og de forskjellige former for tilbehør som følger av disse lovhyemlene bli ansett som et panteobjekt, fører dette til at det kan bli tatt pant i større verdier enn hvis de særskilte pantsettelsesformer opprettholdes.

¹⁴⁹ Panteloven § 3-4, 5. ledd.

¹⁵⁰ Prp. 2001 s.11.

Vilkårene for å underpantsette etter denne hjemmelen er tilsvarende som for vanlig driftstilbehør. Avgjørende for å være driftstilbehør og ikke varelager, er hvorvidt de enkelte gjenstander er ment å være driftsmidler i pantsetters virksomhet, det vil si anvendes til driften. Etter § 3-8 første ledd bokstav b) må den næringsdrivende i tillegg drive «entreprenørvirksomhet». Tidligere ble vilkårene for å drive entreprenørvirksomhet regulert i entreprenørloven.¹⁵¹ Det ble lagt til grunn den gang at definisjonen på «entreprenør» i entreprenørloven § 2, var tilstrekkelig til å definere «entreprenørvirksomhet» etter panteloven. Entreprenørloven ble senere erstattet av regler i plan og bygningsloven uten at denne definisjonen ble videreført.¹⁵² Reelle hensyn taler likevel for at de samme vilkår bør kunne legges til grunn fremdeles. Både fordi det ikke eksisterer noen ny definisjon, og den tidligere definisjonen er godt innarbeidet.¹⁵³

Underpantsettelse etter § 3-8 første ledd bokstav c) medfører at den næringsdrivende i tillegg må drive jernbanetrafiikk. Dette er foretak som driver virksomhet som er omfattet av jernbaneloven.¹⁵⁴ De objektene som faller inn under panteretten etter § 3-8 første ledd bokstav a, b og c, er etter hjemmel i § 3-8 fjerde ledd definert nærmere i pantelovforskriften.¹⁵⁵

9.2. PANT I REDSKAPER, BESETNING, AVLING MV. I LANDBRUKSNÆRING.

§ 3-9 er en egen hjemmel for samlet underpantsettelse ved næringsvirksomhet i landbruket. Også her gjelder reglene tilsvarende som for vanlig driftstilbehør, men gjenstander som ellers ville falt inn under hjemmelen for varelagerpant blir en del av panteobjektet, jf. andre ledd. Dette blir begrunnet med at det kan medføre vanskeligheter å skille mellom det som naturlig vil være driftstilbehør eller varelager.¹⁵⁶

I følge § 3-9 andre ledd som slikt løstøre «anses», er oversikten over hva som er en del av landbruksløstørepantet uttømmende. Spørsmålet som kan skape vanskelige avgrensninger er hva som faller inn under «næringsvirksomhet i landbruket». I følge § 3-9 fjerde ledd jf. pantelovforskriften § 3 må den næringsdrivende være registrert i foretaksregisteret eller momsregisteret, og drive næringsvirksomhet som har naturlig tilknytning til jordbruksvirksomhet.

Videre følger det av pantelovforskriften mange typer virksomhet, som har slik naturlig tilknytning. Det er grensetilfellene som er vanskelige, slik som rideskoler og slakteri. I praksis har det blitt lagt til grunn at dette er virksomheter som faller utenfor, med mindre de er en liten del av andre former for

¹⁵¹ Lov av 24. oktober 1952 om godkjenning av enterprenører.

¹⁵² Plan- og bygningsloven av 14. juni 1985 nr.77.

¹⁵³ Slik også Skoghøy s. 84.....

¹⁵⁴ Lov 11. juni 1993 nr.100

¹⁵⁵ Pantelovsfoskriften 21. november 1980 nr. 14

¹⁵⁶ Innst. O. 1980 s. 14-15.

landbruksvirksomhet. En vurdering bør foretas i det enkelte tilfellet, blant annet hvor omfattende for eksempel drift av en rideskole må være for å falle utenfor.¹⁵⁷

9.3. PANT I FISKEREDSKAPER.

Etter panteloven § 3-10 kan «løsøre» til bruk i næringsvirksomhet med fiske- eller fangstfartøy underpantsettes særskilt som et tingsinnbegrepspant. § 3-10 inneholder ingen definisjon på hva som faller innunder «næringsvirksomhet» med fiske- og fangstfartøy. Den henviser heller ikke til definisjonen i § 3-5, slik at det er det alminnelige næringsbegrep som må komme til anvendelse.¹⁵⁸

Spørsmålet blir hvilket «løsøre» som vil være fiskeredskaper. Redskapene skal brukes til fiske og fangst noe som tilsier at løsøret må kunne anvendes til dette. I tillegg vil det være behov for utstyr til lagring, behandling av fangsten og lignende. Ut i fra ordlyden er det ikke noe krav at redskapene befinner seg om bord i fiske- og fangstfartøyet.

I følge 3-10 første ledd må fartøyet pantsettes etter andre regler. Dette medfører at det må avgrenses mot utstyr som er en naturlig del av fartøyet, og dermed vil følge med ved et eventuelt salg av fartøyet. Fastmontert utstyr som vanskelig kan fjernes, vil derfor ikke være en del av panteobjektet.

I følge forarbeidene skal bestemmelsen i § 3-10 bare erstatte bestemmelsen om driftstilbehørspant i §§ 3-4 til 3-7.¹⁵⁹ Produksjonsutstyr etter § 3-10 må derfor være av mer varig karakter, slik som for driftstilbehørspant.

10. AVGRENSNING MOT ANDRE PANTEOBJEKT.

Ut ifra de forskjellige bestemmelsene om driftstilbehørs- og varelagerpant i den norske panteloven, kan de enkelte gjenstander som er en del av et panteobjekt, ikke samtidig pantsettes som en del av et annet tingsinnbegrepspant.

Videre avgrenser loven mot løsøre som kan pantsettes etter § 3-3, pant i realregistrerbart løsøre og tilbehør til slikt løsøre. Dette medfører at gjenstander som er en naturlig del av det realregistrerbare løsøret, ikke vil være en del av panteobjektet. Vurderinger må her gjøres i det enkelte tilfellet, og regler fra kjøpsretten kan være til hjelp. § 3-4 tredje ledd jf. reglene om salgspant viser at det bare er den rettighet pantsetter til enhver tid har i løsøre som er beheftet med salgspant, som er en del av tingsinnbegrepspantet. Bestemmelsen om at retten må være overførbar er gjennomgått over.

¹⁵⁷ Skoghøy, Panteloven s. 284 ff.

¹⁵⁸ Ot. prp. nr. 50 1984/85 s. 39-40.

¹⁵⁹ Innst. O 1980 s. 17 og prp. 1999 s. 170.

Lovgivningen i de andre nordiske landene har tilsvarende regler som regulerer forholdet til andre panteretter. Det som er spesielt når det gjelder forholdet til andre panteobjekt, er at det både etter svensk, finsk, dansk og islandsk pantelov er mulig å pantsette løsøre som egentlig ut ifra vilkårene i den enkelte lov er driftstilbehør, sammen med fast eiendom eller realregistrerbart løsøre.

Her er det vilkårene for slik pantsettelse i svensk og dansk lov som blir drøftet. Etter loven om «företagshypotek» 2 kap. 1 § 3 punkt omfatter hypoteket ikke eiendom som kan pantsettes gjennom inntegning. Det følger imidlertid av «jordabalken» at når eiendom som helt eller delvis er innrettet for industriell virksomhet pantsettes, vil maskiner og annet utstyr som tilføres eiendommen for å «användas» i virksomheten være en del av denne panteretten.¹⁶⁰ Paragrafen viser videre at slikt utstyr ikke følger pantsettelsen av eiendommen hvis annet blir avtalt.

Forarbeidene til lov om «företagshypotek» sier at reglene i «jordabalken» eksisterer selvstendig i forhold til loven om «företagshypotek».¹⁶¹ Vilkårene i § 3 i «jordabalken» blir ikke drøftet her. De har likevel betydning i forhold til verdien av underlaget for «företagshypoteket», og det bekreftes i proposisjonen at det på bakgrunn av reglene i «jordabalken» er mulig å avtale hvorvidt slikt utstyr skal være en del av et hypotekunderlag.¹⁶²

Etter den danske «tinglysningsloven» § 37 stk. 1 vil pantsettelsen av fast eiendom som er varig innrettet med tanke på ervervsvirksomhet, medføre at når ingenting annet er avtalt vil «driftsinventar og driftsmateriel» som er «dertil hørende» omfattes av pantsettelsen. Hjemmelen viser at «driftsinventar og driftsmateriel» er løsøre som også kan være underlag for et virksomhetspant etter § 47 c stk. 3 Når er så driftsløsøret «dertil hørende» den faste eiendommen. Ordlyden taler for at løsøret må være direkte knyttet til den faste eiendommen.

I forarbeidene blir det uttalt at det må konstateres et visst tilhørighetsforhold til den faste eiendom, både av stedlig og driftsmessig art.¹⁶³ Rettspraksis bekrefter dette gjennom for eksempel U 1971. 616 H der det blir antatt at det er tale om driftsløsøre som er ment for mer varig innrettelse på eiendommen for å tjene virksomhetens produksjon. I U 1970.641 U blir det videre bekreftet at hvis noe av løsøret overstiger den mengde det er behov til produksjon, blir det overskytende driftsløsøret ikke ansett å være en del av underlaget for panteretten i den faste eiendommen.

¹⁶⁰ «Jordabalken» 3 §.

¹⁶¹ SOU 1999:1 s. 252.

¹⁶² SOU 1999:1 s.252.

¹⁶³ «Betæknningen» s. 22.

Dette tilsier at hvis en næringsdrivende i tillegg til pantsettelse av den faste eiendommen der virksomheten drives, også har pantsatt driftsløsøret gjennom et virksomhetspant, vil det overskytende løsøret være en del av underlaget for virksomhetspantet.

«Tingslysningsloven» § 47 c stk.4 1. punkt viser imidlertid at slikt løsøre aldri vil være en del av et virksomhetspant. Forarbeidene forklarer dette med at det ellers vil oppstå vanskelige avgrensings- og prioritetsspørsmål. Driftsløsøre pantsatt sammen med fast eiendom vil også være mer verdt enn driftsløsøre pantsatt sammen med varelager og andre gjenstander i et virksomhetspant.¹⁶⁴

I følge «tingslysningsloven» § 47 b stk. 2 er det mulig med en tilsvarende pantsettelse av driftsløsøre som etter § 37, når en virksomhet drives fra leiet eiendom. Problemstillingene rundt dette blir ikke drøftet her.

11. DEKNINGSADGANGEN VED KONKURS.

Det følger av panteloven § 1-1 første ledd at en panterett er en særrett til dekning. En panthaver får en fortrinnsrett til dekning i den økonomiske verdi det beheftede aktivum representerer. Panteretten er en tredjepartsrettighet som går foran kreditorenes beslagsrett etter dekningsloven.¹⁶⁵ Etter dekningsloven § 8-14 er det bare den del av en fordring som ikke dekkes av pantet, som blir en dividendefordring i konkursboet. § 8-13 gjelder tilsvarende når det er en tredjeperson som har stilt pantet til rådighet.

Spørsmålet er så hvor stor del av panteobjektets verdi en panthaver kan ta dekning i. Etter en lovendring i 2004 gir panteloven § 6-4 en lovbestemt panterett til konkursboer. Denne panteretten skal være til nødvendige boomkostninger, og gir første prioritets panterett for inntil 5 % i de pantsatte formuesgoder sin verdi, se § 6-4 første ledd. Formuesgodene må tilhøre skyldneren på konkursåpningstidspunktet.

Boet har også en tilsvarende panterett i formuesgoder som tredjeperson har stilt som sikkerhet for konkursskyldnerens gjeld, hvis sikkerheten består på konkursåpningstidspunktet. Resten av panteobjektet sin verdi kan panthaver i utgangspunktet ta dekning i.

Når det gjelder de andre nordiske landene, er det Finland som har en ordning i forbindelse med dekningsadgangen, som skiller seg ut. 5 § i «förmånsrättslagen» viser at fordringer med sikkerhet i en «företagsinteckning» etter «företagsinteckningslagen» har en «förmånsrätt» på bakgrunn av dette.¹⁶⁶ Hjemmelen viser videre at det ved konkurs bare er 50 % av verdien av den inntegnede

¹⁶⁴ Betækning s. 118.

¹⁶⁵ Dekningsloven 8. juni 1984 nr. 59.

¹⁶⁶ «Lag om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning.

eiendom, som kan anvendes til dekning av fordringen. Hjemmelen viser også hvilken prioritet fordringen har til dekning, i forhold til andre krav. Skal den gjenstående delen av fordringen betales, skjer dette på lik linje med andre uprioriterte kreditorer.¹⁶⁷

12. AVSLUTNING.

Avslutningsvis blir det kort vurdert hvilke hensyn bak lovgivningen som tilsynelatende blir best ivaretatt. I forarbeidene til pantelovene i de forskjellige nordiske landene, kommer det tydelig frem at underlaget for driftstilbehørs- og varelagerpant må ha en god verdi slik at det er ønskelig å ta pant i dette. Det må også være en lik mulighet for alle typer firma til å kunne pantsette. Lovgivningen både i norsk panterett og i de andre nordiske landene viser at det meste en næringsdrivende eier kan pantsettes som driftstilbehør og varelager, noe som taler for at disse hensyn er ivaretatt.

Forarbeidene viser også at det er ønskelig og viktig at lovgivningen åpner for færrest mulige avgrensningsspørsmål, slik at reglene er enkle å forholde seg til. Den norske og islandske panteloven må sies å åpne for flest problematiske spørsmål her, slik disse lovene er bygget opp.

Til slutt sier alle forarbeidene at det er en ulempe hvis det bare er trygge panteobjekt som blir vurdert når et firma må låne penger, ikke deres faktiske tilbakebetalingsevne. Dette kan også medføre at mange firma som ikke har forutsetning for å lykkes, likevel starter opp. Resultatet blir en økende mengde konkurser, der det i tillegg er få verdier tilbake til kreditorer uten sikkerhet, fordi alt er pantsatt.

Så lenge det meste som anvendes i en virksomhet kan pantsettes, slik det kan i de nordiske landene, er dette hensyn som ikke blir særlig godt ivaretatt. Det er den finske panteretten som viser mest hensyn her, slik dekningsadgangen er regulert i 5 § i «förmånsrättslagen».

¹⁶⁷ Lov § 5 i «Lag om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning».

LITTERATURLISTE.

Litteratur: Jens Edvin A. Skoghøy Panterett 2. utgave, Oslo 2008.

Jens Edvin A. Skoghøy Panteloven med kommentar 2. utgave, Oslo 2003.

Forarbeider: Rådsegn 8 frå sivilbokutvalget. Om pant (Bergen 1970).

Prp. 1980: Ot. Prp nr 39 (1977-78) om pant.

NOU 1993:16 Etterkontroll av konkurslovgivningen.

Prop 2007/08:161 forarbeid til «Lag om företagshypotek»

Prop 1995/96:5

SOU 1992:113

SOU 1999:1 Forarbeider til «lag om företagsinteckning».

SOU 2007:71 En stärkere företagsinteckning.

Prop 1983/84:161 Forarbeider til lov om «företagshypotek»

Bet LU 1983/84:36

Prop (181/1992) forarbeid til lov om «företagsinteckning».

SOU 1981:76

Ot prp nr. 50 (1984-85)

Prop 1979/86:143

Prp. 2001 Ot.prp nr. 27 (2000-2001)Forarbeider til endringslov.

Innst.O 1980: Innst. O. nr 19 (1979-80).

Ot.prp. nr. 50 (1984/85)

Lovsamling og utenlandske lover:

Norges lover, seneste utgave.

Lag (2008:990) om företagshypotek.

Lag (1970:994) Jordabalken

24.8.1984/634 Företagsinteckningslag.

LBKG 2014-09-30 nr 1075 Tinglysningslov.

Islandsk pantelov no 1997.75 28. mai.

Lag (1984:649) om företagsinteckning.

Lag (1970:979) Förmånsrättslag.

30.12.1992/1578 Lag om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning.

Lov nr. 271 af 22maj 1986 om høstpant.

Rettsavgjørelser:

Rt. 1992 s.1692 A (Kunderregisterdommen)

U 1993.392/2H

U 1995. 500 H

NJA 1987 s. 652.

NJA 1989 s. 705 1.

RG 1988 s. 652.

RG 1987 s. 140

Rt 1995 s. 1181 A

Rt 1963 s. 109 A

Rt 1927 s. 65 A

Rt 1997 s. 15 A

U 1971. 616 H

U 1970. 641 U

